געדענקט! דו האסט נאך צייט א פאר טעג צו בעשטייערעז זיך פאר די פליטים.

פרייז 25 גראשען XV־טער יאהרגאנג — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. „Radomer-Kielcer Leben" 51 (750) היינט 8 זייטען

ראדאמער-קעלצער לעבען

אבטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 8

Radom dnia 30 Grudnia 1938.
ראדאם, פרייטאג ח. טבת תרצ״ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 18 - 15

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

לחברנו העסקן הנכבד
ה. ירחמיאל קירשנבוים ומשפחתו
ברכות לבביות לרגלי נשיאת בתו
רחל עם ב״ל מגר. עזריאל אפאטובסקי
הקרן הקימת לישראל
ברדום.

אחולים לבביים לחברנו
ירחמיאל קירשענבוים ורעיתו
המזכיר של קרן-היסוד בעירנו
ל רחל עם מר עזריאל אפטובסקי
לנשואים — גדא טבא ועתיד מזהיר.
ועד של קרן = היסוד ברדום.

גדא טבא!
את חברי יוזיאל קירשנבום
לבוא בברית • האירוסין
— עם בחירת לבו —
מרת לאה זיידנובר
מברך אני בברכת מזל טוב חמה ונאמנה
יזכו לבנות את ביתם מתוך עושר ואושר בארצנו העובדת.
ברוך רקר (B. Racker)

את ברכתנו הלבבית
אנו מביעים לחברנו
מר ירחמיאל קירשנבום
חבר השלטון של הבנק שלנו
לרגלי נשואי בתו
רחל
עם בחירת לבה מר עזריאל אפטובסקי
המועצה, השלטון והפרסונל
של הבנק הקואופרטיבי להלוואות
(בנק ציוני)

א הארציגען מזל-טוב וינשען מיר אונזער פריינד און שותף
ה׳ מאטיל אפאטאווסקי און פרוי
צו דער האכצייט פון זיין ליבען זוהן
אדוו. עזריאל מיט פרל. ראניע קירשענבוים
מיר ווינשען די עלטערען פיעל נחת
און דעם יונגען פאר גליק און צופרידענהייט
משה פרידמאן, פרוי און קינדער.

ברכות מאליפות, ובתוכם ברכת מזל טוב לחברנו וידידנו
מר ירחמיאל קירשנבום
לרגלי נשואי בתו
רחל עם מר עזריאל אפטובסקי
יזכה לרוות מהם רב נחת ועונג
ביילה ומרדכי לייב פישמאן
ומשפחתו

א הארציגען מזל • טוב ווינשען
דעם ה׳ מאטעל אפאטאווסקי און פרוי
צו דער האכצייט פון זייער זוהן
אדוו. עזריאל מיט פרל. ראניא קירשענבוים
דעם יונגען פאר א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת
חיים שטיינבערג און פרוי

אונזער פריינד מאטעל אפאטאווסקי און פרוי
ווינשן מיר א הערצליכן מזל-טוב צו דער חתונה פון זייער זוהן
אדוו. עזריאל אפאטאווסקי
מיט פרל. ראניע קירשענבוים
א גליקליכע צוקונפט דעם יונגען פאר און נחת די עלטערן
שמואל אײדעלבוים און פרוי

די בעסטע ווינשען אונזערע פריינד ה׳
יונה ראזנער און פרוי
צו דער האכצייט פון זייער זוהן
ראובן מיט פרל. רעגינא קאהן
דעם יונגען פאר גליק און די עלטערן נחת.
יעקב וויינגארט און פרוי

א הארציגע מזל-טוב ווינשען מיר אונזער קוזין
יצחק ערליכמאן און פרוי
צו דער האכצייט פון זיין שוועסטער
לאה מיט ה׳ יצחק שעפסעל
זיי זאלען דערלעבען ביי זייערע קינדער פיל נחת
און דעם יונגען פארל א גליקליכע צוקונפט.
שמואל חיים בערקאוויטש און פרוי

Z intencji zaślubin
p. I. Feldmanówny
— z p. —
I. Wajsmanem
moc szczerych życzeń na nowej drodze życia
składają:
Lipszycówna, Frydman, Kurlender

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען ביילייד און מיטגעפיהל אונזערע פריינד
דער פאמיליע ראיאל
צוליב׳ן טויט פון זייער מאן און פאטער
ר׳ איטשע מאיר ראַיאל ז״ל
זאלען זיי זיין געטרייסט און געשטארקט איבערצוטראגען
דעם גרויסען וועהטאג און צער.
אברהם מענטליק און פרוי

Gdy na dancingu, lub balu chcesz szaleć
I chcesz naprawdę być w dobrym humorze
To musisz tylko w gilzach „WAWEL" palić
Nic ci na humor lepiej nie pomoże

צו די פערלאבונג פון מיין קוזין
יצחק קאמפעל (סקארישוב)
— מיט פר״ל —
סאניא לערמאן (ביאלאבזשעג)
ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת.
אברהם קאמפעל און פרוי
ראדאם

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דער פרוי זשאניע זיגמאן
צוליבן טויט פון איהר פאטער
ר׳ דוד ראזענפעלד נ. ע.
איזאק ראזענבלאט און פרוי.

די אלע וואס האבען אנטייל גענומען אין אבגעבען דעם לעצטען
כבוד אונזער אונפערגעסליכן ליבען מאן און פאטער, שווער און זיידע
יהודה ווייגענשפערג ז״ל
דאנקען מיר פון טיפען הארצען.
די אין טיפען טרויער פערבליבענע
פרוי, טעכטער, זיהן, איידעס, שניר און איינינקלעך.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דריקען מיר אויס
דער פאמיליע ווייגענשפערג
צוליב׳ן טויט פון זייער
חשוב׳ען מאן און פאטער
ר׳ יהודא ז״ל
זאלען זיי זיין געטרייסט און
נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
פפה פוקס
עט פאמיליע

ווילט איהר האבען קלארע, זייבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שנײ-ווײסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבערײ און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Żeromskiego 1
Żeromskiego 21
Żeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס׳האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס׳ווערט אויך
געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען האפעלושען

שטיצט אלע די ווינטער = הילף = אקציע פאר יוד. ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע

אלופות ברכות ובתוכם ברכת מזל טוב
אנו מברכים את בתנו
מרת **לאה** לאירושיה עם מר **יחיאל קירשנבוים**
לזוג הצעיר מאחלים עתיד מזהיר.
נזכה לרוות מהם רב נחת

דוב זיידענוועבער
ורעיתו

Koledze **Heńkowi Kirszenbaumowi**
z okazji zaręczyn
z p. **Lolą Zajdenweberówną**
składa serdeczne życzenia
G. Kuperberg.

צו דער חתונה פון אונזער טאכטער און שוועסטער
פר"ל. **לאלא** מיט ה' **איטשע שעפסעל**
ווינשען מיר גליק און צופרידענהייט.
מוטער **חנה** ברודער **יצחק ערליכמאן** און פרוי

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער ליבע מוטער און שוויגער, ברודער, שוואגער און שוועגערין צו דער האכצייט פון אונזער שוועסטער
לאלא ערליכמאן מיט ה' איטשע שעפסעל
דעם יונגען פארל א גליקליך צוזאמענלעבען און דער מוטער פיעל נחת.
דוד זיידענוועבער פרוי און קינדער.

א הערצליכען מזל - טוב ווינשען מיר אונזער ליבע שוועסטער
לאלא מיט ה' איטשע שעפסעל
אויך די גאנצע פאמיליע ערליכמאן פיעל גליק. זאל דעם יונגען פאר לויכטען זייער צוקונפט.
דוד שאר און פרוי.

צו דער האכצייט פון מיין ליבע שוועסטער
לאלא מיט ה' איטשע שעפסעל
ווינשט א גליקליכע צוקונפט. די מוטער און ברודער יצחק און שוועגערין זאלען פון איהר נחת האבען
דוד ערליכמאן און פרוי.

די בעסטע גליקווינשען אונזער מוטער און שוויגער, ברודער און שוועגערין צו דער האכצייט פון אונזער ליבע שוועסטער
לאלא ערליכמאן מיט ה' איטשע שעפסעל
זאל פארן יונגען פארל לויכטען זייער צוקונפט.
יחזקאל פרידבערג און פרוי.

די בעסטע גליקווינשען אונזער- קוזין יצחק ערליכמאן
צו דער האכצייט פון זיין ליבע שוועסטער
ל א ל א מיט ה' א י ט ש ע ש ע פ ס ע ל
דעם יונגען פאר א גליקליכע צוקונפט.
שלמה יודעל פינקעלשטיין און פרוי.

צו דער האכצייט פון פרל.
ל א ה ע ר ל י כ מ א ן
מיט ה'
י צ ח ק ש ע פ ס ע ל
ווינשען מיר פיעל גליק און צופרידענהייט.
די עלטערען און שוועסטער און ברידער ווינשען מיר א סך נחת.
מענדעל ראזענבוים און פרוי

צו דער האכצייט פון
לאלא ערליכמאן מיט ה' איטשע שעפסעל
ווינשט א גליקליכע צוקונפט דעם יונגען פארל און דער מוטער פיל נחת.
לייזער בארענשטיין און פרוי.

מיין פריינד י צ ח ק ע ר ל י כ מ א ן
צו דער האכצייט פון זיין שוועסטער
ל א ל א מיט ה' א י ט ש ע ש ע פ ס ע ל
ווינשט דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען און א שטראלענדע צוקונפט.
יחזקאל גלינקעוויטש און פרוי.

מיין פריינד יצחק ערליכמאן
צו דער האכצייט פון זיין שוועסטער
ל א ל א מיט ה' א י ט ש ע ש ע פ ס ע ל
ווינשט דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען.
יאנטשע זילבערבערג און פרוי.

וואס איז געווינשענער?
א שטים פון א לעזער

ביי יודען איז געווארען איינגעפיהרט א מינהג זיך וויילען אין דער סילוועסטער-נאכט. אממעהרסטענס ווערט דאס אבגעהיטען ביי די „פאסטעמפאווע" און ביי דער גאלדענער יוגענד.

מ'האט שוין פיעל געשריבען און געפרעגט וואסערע שייכות האבען יודען צו דער סילוועסטער-נאכט און פארוואס איז ביי זיי אזוי טייער די דאזיגע מצווה, אבער קיין ענטפער אויף דעם איז נישט געקומען.

היינטיגעס יאהר זענען געשעהן זאכען פון וועלכע קיינער האט נישט געחלומ'ט, קיינער האט נישט פאראויסגעזעהן. מיר יודען האבען דאס יאהר 1938 בעזונדערס „גוט" געפיהלט.

דעריבער האלט איך, אז איצט איז אוודאי נישט קיין זמן צו פרעהען זיך אויף פרעמדע שמחות.

און איך מיין, אז ס'וואלט פיעל געווינשענער געווען, ווען יעדער פון די סילוועסטער - חסידים זאל דאס געלד אוועקשענקען פאר די פליטים און אויף דער ווינטער - הילף פאר די יודישע ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע.

און באמת טאקע, דעמאלט, ווען אונזערע ברידער ליידען נויט און קעלט; דעמאלט ווען זיי וואלגערען זיך ארום אויף די וויסטע פעלדער, צי קענען מיר זיך פרעהען און איינארדנען יום-טובים, וועלכע געהערען צו אנדערע פעלקער?

היינט א יאהר האבען דאך פיעל פון די זעלבע פליטים אויך גוט פערברענגט און זיך מיטגעפרעהט אין דער סילוועסטער-נאכט...

אליעזר פרידמאן

Moc szczerych życzeń
naszej kochanej siostrze
Loli Zajdenweberównie
z intencji Jej zaręczyn
z p. *Heńkiem Kirszenbaumem*
składają
Ben-Dow, Abram, Regina (w Palestynie)
Izaak, Ewa.

צו דער האכצייט פון מיין שוואגער און שוועסטערן זוהן
ר א ו ב ן ר א ז נ ע ר מיט פרל. ר ב ק ה ק א ה ן
דעם יונגען פאר א גליקליך צוזאמענלעבען
און די עלטערען פיעל נחת.
שמואל יצחק גרין און פרוי. זשעראמסקי 7

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר דער פאמיליע ראזנער
צו דער האכצייט פון זייער ליבען זוהן
ר א ו ב ן מיט פר"ל ר ב ק ה ק א ה ן
דעם יונגען פאר א הארמאניש צוזאמענלעבען און די עלטערען פיל נחת.
מתית מילמאן און פאמיליע זשעראמסקי 7

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר דער פאמיליע ראזנער
צו דער האכצייט פון זייער ליבען זוהן
ר א ו ב ן מיט פר"ל. ר ב ק ה ק א ה ן
דעם יונגען פאר א הארמאניש צוזאמענלעבען און די עלטערען נחת.
משה פרידמאן און פרוי. זשעראמסקי 7

צו דער האכצייט פון מיין ק ו ז י ן
יעקב אייכענבוים מיט פרל. יוסטינא הערשפינקעל (ווארשא)
ווינש איך פיעל גליק און צופרידענהייט
בצלאל קארמאן

מ ז ל ט ו ב

מיר ווינשען מזל-טוב דעם רב ר' **יחיאל הלוי קעסטענבערג**
צו זיין אפיציעלער בעשטעטיגונג אלס ראדאמער רב.
מיר בעגריסען איהם הערצליך און ווינשען איהם פיעל גליק.
מענדל ראזענבוים און **פאמיליע**

עס ווערט געזוכט
א פעהיגער מענש אלס סעקרעטאר און בוכהאלטער איז דער תלמוד-תורה.

מיט אפערטען זיך ווענדען אין דער קאנצעלאריע פון הרב קעסטענבערג זשעראמסקי 7

וואהל = הכנות צום ראדאמער שטאדט-ראט

אויף מערץ, אדער אפריל, ווערען ערווארט די וואהלען צום ראדאמער שטאדט-ראט. עס ווערען שוין געמאכט געוויסע פארבערייטונגען דורך די בעזונדערע פארטייען און גרופירונגען, וועלכע האבען בדעה צו שטעלען זיך אין קאמף נאך מאנדאטען. ווערען 5 ליסטעס הערט מען שוין. דאס זענען: „אזאן", פ. פ. ס. מיט די קלאסען-פעראיינען, סטראניטסטווא נאראדאווע, יודישער נאציאנאלער בלאק, בונד, פועלי-ציון.

וועגען די שאנסען פון יעדען איינעם, איז נאך פריהצייטיג צו רעדען. פונדעסטוועגען מאכט מען שוין חשבונות און ס'הערען זיך השערות, אז דער אזאן וועט ציהען פון 16 ביז 18 מאנדאטען; פ. פ. ס. פון 20 ביז 22 מאנדאטען; יודען אלע צוזאמען — 8 און די ענדעקעס פון 1 ביז 2.

וואס איז די נייע פערוואלטונג?

מיט עטליכע וואכען צוריק איז פארגעקומען אן'אלגעמיינע פערזאמלונג פון בית-יתומים און מושב-זקנים און מ'האט געוועהלט א פערוואלטונג. ביז היינט אבער קען זיך די נייע פערוואלטונג נישט קאנסטיטואירען. געניי פארוואס דאס איז אזוי – ווייסען מיר נישט. מיר הערען בלויז פון מענשען, וועלכע האבען זיך געלאזט וועהלען, ווילען יעצט רעזיגנירען און אוועקגעהן.

און דאס איז ווירקליך אונפערשטענדלעך. ממה-נפשך: האבען אט די מענשען באמת געהאט בעשלאסען ביי זיך נישט אריינצוגעהן אין דער פערוואלטונג – טא פארוואס האבען זיי באלד נישט ערקלערט פאר די וואהלען, אז מ'זאל זייערע קאנדידאטורען נישט ארויסשטעלען? וואס זאל דאס הייסען – א מאנעווער? זאל דאס בעדייטען, אז מ'האט געוואלט פרובען די כוחות און שפעקולירען אויף פאפולאריטעט?

לויט אונז האנדלען יענע פערזאנען נישט ריכטיג. ווייל האבען זיי ערלויבט מ'זאל זיי אויסוועהלען, ברויכן זיי אננעמען און ווייזען, אז זיי שטעלן נישט די עגאאיסטישע אמביציעס העכער פון דער וויכטיגקייט פון אזעלכע צוויי אינסטיטוציעס, ווי עס איז דער בית-יתומים און מושב-זקנים.

מ'דארף זיין קאנסעקווענט און פעראנטווארטלעך און נישט לאזען זיך בעהערשען פון א לייכטזיניגען פרעסטיזש-ספארט בעת עס געהט וועגען אזא ערנסטער געזעלשאפטליכער אנגעלעגענהייט.

די פערוואלטונג דארף זיך וואס גיכער קאנסטיטואירען. ס'איז אויך נישט קיין פראבלעם דער ענין פרעזעסור, ווייל אויך וועגן דעם קען מען אדורכקומען, ווען מען שאצט אב ווי געהעריג ווער עס פאסט און איז ראוי צו פערנעמען אזא אמט. איבריגענ'ס קען מען אויסגעפונען א פשרה: א פרעזיד-יום פון דריי מאן.

געקויפט טריפה פלייש אויף א ברית

אויף דער פרץ-גאס 3 האט א טרפה'נע יאטקע דער יודישער קצב מרדכי גאלדמאן. די טעג האט ביי איהם געקויפט 8 קילא פלייש די 70-יעהריגע פרוי רייזעל ראזענבערג פון קעלעצקא 18.

דאס פלייש האט די פרוי ראזענבערג געקויפט פאר איהר איידעם, וועלכער מאכט א ברית איבערמארגען זונטאג.

אין דער צווישען-צייט איז מען געוואהר-געווארען דורך די נאמנים, אז דאס איינגעזאלצענע פלייש אויפ'ן ברית איז טרפה. מ'האט געשיקט רופען די פרוי, וועלכע איז געקומען מיט די 8 קילא פלייש צו הרב קעסטענבערג. דאס פלייש איז נאכהער איבערגעשיקט געווארען צו דער פאליציי.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן דאזיגען פאל האט די נייע געגרינדעטע ארגאניזאציע מחזיקי-הדת אנגעהאלטען א זיצונג, אויף וועלכער ס'איז בעשלאסען געווארען, אז קיין מוהל טאר נישט געהן אויף קיין ברית און קיין רב טאר נישט געהן אויף קיין חתונה צי סידור-קידושין, איידער מ'וועט נישט ברענגען קיין בעשטעטיגונגען, אז דאס פלייש, וואס מהאט געקויפט אויף דער שמחה, איז כשר.

א שפיל אויף צוויי פארטאפיאנעז...

ווי מיר דערוויסען זיך, איז אין די רייהען פון „אזאן" אריינגעטרעטען רעד אינזש. לוציאן וולאטשקאווסקי.

איינער פון די ציעלען פון „אזאן" – ווי עס דרינגט ארויס פון די פערשידענע דעקלאראציעס פון די אזאן-פיהרער און פון די נישט לאנג פונאנדערגעקלעבטע אויפרופען – איז דאס פערניכטען די יודישע אינדוסטריע און האנדעל.

דיר. וולאטשקאווסקי, אונטערשרייבענדיק די דעקלעראציע פון „אזאן" האט בעשטעטיגט, אז דער ציעל איז איהם בעקאנט. און כדי צו רעאליזירען דעם ציעל וועט ער ווירקען לויט די אנווייזונגען פון דער ארגאניזאציע.

די געזעלשאפט פון די ראדאמער אינדוסטריעלער פעראייניגט אלע אינדוסטריעלער אהן אונטערשיד פון גלויבען און נאציאנאליטעט און האט פאר א ציעל צו פערטיידיגען זייערע אינטערעסען.

ווי אזוי גלייכט מען אלזא אויס די שטעלונג פון א דירעקטאר פון יענער געזעלשאפט מיט א מיטגליד (און אפשר אין דער נאהנסטער צוקונפט א פירער) פון „אזאן"?

דאס איז א שפיעל אויף צוויי פארטעפיאנען. אונזער מיינונג איז, אדער דער אינדוסטריעלער-פעראיין, אדער דער „אזאן", איז מחויב ארויסצוציהען קאנסעקווענצען. (ר.)

ראדאמער שטאט-פרעזידענט געהאלפען צום זיג אין קראקא

בעת די וואהלען צום שטאדט-ראט אין קראקא האט געשפילט א גרויסע ראל דער היגער שטאדט-פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי, ווען די קראקאווער פ. פ. ס. האט איינגעלאדען אהין צו פראפאגאנדע-צוועקען.

מ'האט דארט ארויסגעלאזט ספעציעלע אפישען לכבוד דעם ראדאמער פרעזידענט, וועלכער האט ווי בעוויסט גרויסע פערדינסטען אין קאמף פאר פוילען'ס אונאבהענגיקייט.

איבער גאנץ קראקא איז ארומגעפאהרען דער אויטא מיט'ן פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי. דער אויטא איז געווען דעקארירט מיט אויפשריפטען, וועלכע האבען כאראקטעריזירט זיין פערזאהן. הויך דעם האט פרעז. גזשעטשנאראווסקי געהאלטען רעדעס אויף די מיטינגען, וואו ער איז אויפגענומען געווארען מיט הייסע אוואציעס.

יודעי-חן שטעלען פעסט, אז דער ראדאמער פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי האט מיט זיין פערזאהן בעדייטענד צוגעהאלפען צום סוקצעס וואס די קראקאווער פ. פ. ס. האבען אנגעהאלטען ביי די וואהלען צום דארטיגע שטאדט-ראט.

אכטונג קעלץ.

צוליב'ן שפעט דערהאלטען די פאסט איז די קעלצער אבטיילונג נישט אריין אין היינטיגען נומער.

Do pielęgnacji rąk, ciała oraz prania mydło «Trójka»

די סכנה

פון ד״ר א. מוקדוני

די קאַטאַסטראָפישע לאַגע, אין וועלכער לערך זעקס מיליאָנען יודען, אַ קנאַפּע העלפט פון דעם יודישען פאָלק, געפינען זיך, האָט אונז צעטומעלט. ריכטיג ווי אין די אַמאָליגע שריפות אין די יודישע הילצערנע און שטרויענע שטעטלעך, ווען מען פלעגט ראַטעווען אַ בעזים, אָדער אַן אַלטע לאָפּעטע אנשטאָט דאָס ווערטפולסטע, דאָס עיקרדיגע און דאָס וועזענטליכע.

אין פאַרצווייפלונג רופט מען אונז — צוריק אין געטאָ אַריין.

אונזער חברשאַפט מיט דער אויסערליכער וועלט, אונזער קולטורעלע אַסימילאַציע מיט דער אויסערליכער וועלט איז געווען אַ מקח טעות.

איז אייגענטליך שטייען אין דער געטאָ פאַר אונז נישט געגרייט קיין טישען מיט מעדני מלך. די געטאָ האָט איבער זיך נישט קיין הימעל פון וועלכען עס פאַלט מן. די געטאָ קען גייסטיג זיך איזאָלירען פון דער מיאוסער וועלט, אָבער עקאָנאָמיש וועט זי מוזען זיין געקניפּעלט און געבונדען מיט דער מיאוסער וועלט.

און די מיאוסע וועלט וויל אונז דווקא אומברענגען עקאָנאָמיש.

אָט די מיאוסע אויסערליכע וועלט ווייס יאָ דווקא, אַז דער עיקר פון אַלע עיקרים איז דאָס שטיקעל פאַרשאָלטן ברויט, דער עקאָנאָמישער מעמד דער גוף. די כלי פאַר דער נשמה. קאָן אָהן דעם, נישט לעבען, און זיי רייסען אַרויס דאָס ביסען ברויט פון אונזער מויל, און זיי רויבען ביי אונז צו די קוואַלען פון חיונה, און רואינירען סיסטעמאַטיש אונזער עקאָנאָמישען מעמד.

און דאס נעמליכע וועגען דעם געשריי —

צוריק צו דער יודישער רעליגיע.

אוודאי, יעדע עת צרה ברענגט מיט זיך הרהור תשובה, אָבער דאס איז לחלוטין נישט קיין ענטפער אויף דער טויט-ערנסטער פראַגע, וואָס שטייט איצט, די פראַגע פון דעם עקאָנאָמישען מאָרגען אונזערען, די פראַגע ווי צו ראַטעווען זיך איצט פון דער עקאָנאָמישער קאַטאַסטראָפע און ווי צו אויפבויען עקאָנאָמיש אונזער מאָרגען.

איז מילא וועגען גיכער הילף, וועגן דער הילף, וואס איז נויטיג איצט, וועט זי שוין ווי עס איז געגעבען ווערען. מיר זענען גרויסע בריה׳ס אויף אָרגאַניזירען גיכע הילף. די ביטערע דערפאַרונג האָט אונז פאַר צוויי טויזענד יאָהר געלערנט ווי צו אָרגאַניזירען הרף-עין׳דיגע הילף.

די הויפּט-פראַגע איז אָבער וועגען דעם עקאָנאָמישען מאָרגען אונזערען.

און מיר מוזען זיך פאַרטראַכטען וועגען איהם.

דער היינט אונזערער, דער עקאָנאָמישער היינט איז צעבראָכען. שערבלעך זענען געבליבען פון איהם אין פוילען, אין דייטשלאַנד, אין עסטרייך, און און אנדערע פאַשיסטישע און האַלב-פאַשיסטישע לענדער.

עס איז אמת. מען קען זיך נישט באַוואָרענען קעגען וואָלד-גזלנים. מען וועט אַלעמאָל געפינען מיטלען ווי רואינירען אונזער זיכערסטע, אונזער באַשיידענסטע, אונזער איינגעוואָרצעלסטע עקאָנאָמיק.

אָבער מיט אַ געזונדער יודישער עקאָנאָמיק, מיט אַן איינגעוואָרצעלטער און באַשיידענער עקאָנאָמיק וועט מען נישט פאַרטיג ווערען אַזוי גיך ווי מען איז פאַרטיג געוואָרען מיט דער ריין שטאַטישער, מיט דער ריין-קרעמערישער און מיט דער ריין-אינטעליגענטער עקאָנאָמיק.

עס איז איצט קלאָר פאַר אונז, אַז אונזער שטאַטישקייט איז אַן אומגליק פאַר אונז.

די שטאָט איז קראַנק און זינדיג, די שטאָט רייצט דעם יצר הרע צו עשירות, צו פּאָפּולאַריטעט, צו לייכטע פרנסות, צו אַ לייכטע לעבען און צו גליקען.

די שטאָט, די גרויסע שטאָט האָט אונז אַראָפּגעפיהרט פון דרך הישר.

מיר זענען געוואָרען ממש אַ פאָלק פון וואונדער-קינדער. עס שווינדעלט און גריבעלט ביי אונז מיט באַריהמטהייטען, מיט גרויסע פידעל-שפּילער, מיט באַריהמטע שוישפּילער, מיט גרויסע געלערנטע, מיט גרויסע דאָקטוירים מיט גרויסע פינאַנסיסטען און מיט אַלע מינים וואונדער-מענשען.

יעדער יודישער טאַטע און יעדע יודישע מאַמע טרוימט צו מאַכען פון איהר קינד אַ באַרימטקייט.

און מיט חלומות אַליין באַגנוגענט מען זיך נישט, מען לייגט איין וועלטען, מען קריכט פון הויט, מען קלאַפּט אָפּ אַלע שוועלען, מען לייהט און מען באָרגט, מען פאַרפלאָנטערט זיך אין חובות. אַ יודיש קינד טאָר נישט זיין אַן אַרבייטענדיגער מענש, אַ פּשוטער שטילער יודישער מענש, וואס אַרבייט שטיל, לעבט שטיל און שטאַרבט שטיל.

פון די זעקס הונדערט טויזענט דייטשישע יודען זענען דאָ בלויז אפשר אַ צעהנטעל איינפאַכע אַרבייטענדיגע יודישע מענשען. די איבעריגע ניין צעהנטעל זענען לויטער גרויסע מענשען, שריפטשטעלער, מוזיקער, שוישפּילער, אינזשיניערען, כעמיקער, פילאָזאָפען, היסטאָריקער,׳ פּסיכאָאַנאַליטיקער, ליטעראַטור-קריטיקער, באַנקירען, קרעמער, גרויסע אינדוסטריעלער, גרויסע מאָלער און סתם גרויסע מענשען.

און די טבע פון די גרויסע מענשען איז אַזאַ — זיי מעגען זיך זיין ווי קליין געוואַקסען, אָבער אַן אָרט פערנעהמען זיי אַ גרויסען. מען דאַרף זיך כסדר אָפּרוקען כדי צו מאַכען אַן אָרט פאַר זיי. מען דאַרף זיך כסדר איינשרומפּען כדי זיי זאָל זיין געראַם.

און פערשטעהט זיך, אַז גרויסע מענשען וואַרפען זיך כסדר אין די אויגען און נישט נאָר די אויגען זענען פערנומען מיט די גרויסע מענשען נאָר אויך אַלע אַנדערע חושים.

אַ גרויסער מענש איז אַ משא און אַ האַלב מיליאָן גרויסע מענשען איז אַ קאָלאָסאַלע משא.

עס איז אַ משא — פאַר אונז אַליין און עס איז אַ משא פאַר אַנדערע.

און די עקאָנאָמישע פּאָזיציעס פון די גרויסע מענשען ליגען עפּעס נישט פערשלאָסען אין קאָמאָדען. נישט בעהאַלטען, זיי ליגען אָפען, אַלע קענען זיי ממש אָנטאַפּען מיט די הענד, אַלע קענען מיט אַ בלייפעדער זיי אויס׳חשבונ׳ען.

און אין אַן עת צרה ווען עס קומט אויף דער, אָדער יענער צורר, קען ער לייכט זעהר לייכט זיך דערקלויבען צו די עקאָנאָמישע פּאָזיציעס פון די גרויסע מענשען און אונטערמיניווען זיי לייכט.

אז זיי ליגען אָפען, אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט.

אין אַן אייגען לאַנד וואָלטען מיר נישט געווען בכוח צו טראָגען אויף אונזערע פּלייצעס אַזאַ מחנה פון גרויסע יודען, אַזאַ מחנה פון יודישע וואונדערמענשען.

עס וואָלט געווען אַן אומגליק פאַר אונז.

אין דער פרעמד, וואו מיר זענען כסדר גרויס אין די אויגען פון די פרעמדע, איז אַזאַ מחנה פון גרויסע יודען און אַזאַ מחנה פון יודישע וואונדער-מענשען ממש געפעהרליך פאַר אונז.

און אין אַזאַ צייט ווען אַ מיליאָן יודען מוז נעהמען דעם פּעקעל אויף די פּלייצעס און דעם וואַנדער-שטעקען אין דער האַנד און לאָזען זיך זוכען אַ גייעם מקום מנוחה זענען אַלע טויערען פערהאַקט און פעריגעלט פאַר אונז.

יאָ, די וועלט דאַרף נאָך האָבען אַ היפּש ביסעל שווערע אַרבייטער. די וועלט האָט נאָך גענוג ערד וואָס וואַרט אויף פלייסיגע מענשליכע הענד. אין אַ סך לענדער וואָלט מען געעפענט ברייט די טויערען פאַר יודישע ערד-אַרבייטער. אַרגענטינאַ דאַרף האָבען ערד-אַרבייטער, דרום אַפריקאַ דאַרף האָבען ערד אַרבייטער, אָבער פילאָזאָפען, זשורנאַליסטע, שוישפּילער, מוזיקער, מאָלער און סתם שענע מענשען האָבען זיי גענוג.

די שטעדט זענען אומעטום איבערגעפּאַקט. די שטעדט איבער דער וועלט זענען פול מיט אַרבייטסלאָזע, די שטעט זענען פול מיט גאונים. מיט גרויסע מענשען, די שטעדט זענען שלעכט, ביין צאָרענדיג און נערוועז.

• • •

שוין אַ היבשע צייט אַז מען אַגיטירט ביי אונז פאַר ערד-אַרבייט.

געווען אַ צייט ווען מיר האָבען געלאַכט פון די דאָזיגע פערליבטע אין ערד-אַרבייט, פון די דאָזיגע פּרעדיגער פון ערד-אַרבייט, ווי אַ מיטעל צו געזונט מאַכען דעם יודישען לעבען און די יודישע עקאָנאָמיק.

מיר זענען געווען פערליבט אין דער שטאָדט וואָס האָט זיך אַזוי פּרעכטיג צעבליהט, וואָס איז אַזוי רייצענדיג און כשוף׳דיג.

מיר האָבע געחוזק׳ט פון די דאָזיגע גוטע און פרומע לייט, וואָס הייסען יודע ווערען פּויערים.

מיר האָבען זיך געוויצעלט איבער זיי און געווען ביי אונז היימישע עקאָנאָמיקער, וואָס האָבען בעוויזען באותות ומופתים, אַז ערד-אַרבייט בעצאָהלט זיך נישט. אַז ערד-אַרבייט האָט גאָר קיין צוקונפט נישט, און אַז ערד-אַרבייט איז סתם נישט קיין עקאָנאָמישער און נישט קיין פיזישער הייל-מיטעל.

ביז דאָס פאָלק האָט זיך אַליין אַרומגעזעהן.

אין פּאַלעסטינאַ האָבען קאַנדידאַטען צו ווערען גרויסע יודען און וואונדער מענשען פערלאָזען די שטעדט און זיך גענומען צו דער פערוואָרלאָזטער פּאַלעסטינער ערד, זיי האָבען זומפּען פערוואַנדעלט אין בליהענדע גערטנער און פעלדער, זיי האָבען חרוב׳ע ערד בעדעקט מיט אַ פּרעכטיגען מאַנטעל פון גרינקייט, זיי האָבען אויסגעבויט יודישע דערפער און זענען געוואָרען גוטע יודישע פּויערים.

„דער מאָראַלישער און פּאָליטישער טויט קוקט אייך שוין אַריין אין די אויגען״.

אין היגען „ראָבאָטניק״ נום. 288 לייענען מיר אונטער׳ן איבערגעבראַכטען קאָפּ, פאָלגענדען אַרטיקעל.

„די שטאָדט אונזערע איז בעהאַנגען מיט אַפּישען און אויפרופען, וועלכע רופען צו באָיקאָטירען דעם יודישען האַנדעל. קיין נייעס פאַר ראַדאָם איז דאָס נישט, ווייל יאָהר-יעהרליך האָט צו באָיקאָט גערופען די ענדעציע. הייאָהר האָט זיך מיט דער דאָזיגער אַרבייט געפעדערט דער „אָזאָן״, וועלכער האָט אַרויסגעגעבען גרעסערע פּלאַקאַטען פון דער ענדעציע. דאָס רופען צום באָיקאָט שטערט נישט, ווייזט אויס, אַזוי די ענדעקעס, ווי אויך די אָזאָניסטען צו מאַכען פערשידענע איינקויפען אין יודישע געשעפטען. די עצה איז נאָר פאַר אַנדערע...

עס וואָלט זיך געדאַכטען, אַז דער גלייכסטער וועג צו קאָנקורירען מיט דעם יודישען האַנדעל און אינדוסטריע, איז צו פערלעגען אייגענע פאַבריקען און געוועלבער. דאַכט זיך, אַז קיין שוועריגקייטען אין דער הינזיכט זענען נישטאָ.״ יודישע פּיקעטניקעס שטערען נישט דעם פּוילישען האַנדעל און אינדוסטריע — אָבער די ענדעקעס און דער „אָזאָן״ ווילען מיט טעראָר און מיט געוואַלד אַוועקיאָגען פון יודישע געוועלבער.

די פּיקעטניקעס קענען קיין סך נישט אויפטהון, ווייל דער אַרבייטער און דער פּויער. די גאַנצע געזונט-דענקענדע בעפעלקערונג, געהט איינקויפען נאָר דאָרט, וואו די סחורה איז גוט און ביליג.

דער אַרבייטער-קלאַס גיעט זיך אָב אַ גענויען רעכענונג, וואָס עס זענען די אַנטיסעמיטישע לאָזונגען און די מיילער פון די אָזאָניסטען און ענדעקעס. אויפ׳ן אַנטיסעמיזם, און אין ברידער-קאַמפּען וויל די פּוילישע רעאַקציע זיך אָנהאַלטען ביי דער מאַכט. די בעוואוסטזיניגקייט פון די מאַסען איז גרויס — זי שלאָגט איבער האַלז און נאַקען די געזעלשאַפטליכע רעאַקציע, די ענדעקישע און די אָזאָנישע.

די וואַהלען צו די זעלבסט פערוואַלטונגען זענען פאַר דעם דער בעסטער בעווייז. לאָדז, וואַרשאַ, קראַקאַ, אינאָוואָראָצלאַוו א. אַנד. האָבען געגעבען צו דעם אַן׳אויסדרוק. דעם 18-טען גרודזיען, ווען די ליסטעס פון פּ. פּ. ס. וואָלטען נישט געוואָרען אומגילטיג אין פּשיטיק און ביאַלאָבזשעג און ווען אין די ערטער וואָלטען פאָרגעקומען וואַהלען, וואָלטען זיך די ענדעקעס איבערצייגט אויף אייגענער הויט, וואָס עס איז געבליבען פון זייער כוליגאַנישער פּאָגראָם-פּראָפּאַגאַנדע.

די גוט-בעצאָהלטע פּיקעטניקעס וועלען נישט ראַטעווען די סיטואַציע פון דעם ענדעקיש-אָזאָן-לאַגער, וועמען דער מאָראַלישער און פּאָליטישער טויט קוקט שוין אַריין אין די אויגען.

עס איז גרינגער דעם „אָזאָן״, וועלכער שטעהט ביי דער מאַכט, צו שפּייזען מיט באָיקאָט-אַפּישען און פלוגבלעטלעך די אונבעוואוסטזיניגע, איידער צו אָרגאַניזירען הילף אום צו בעקומען אַרבייט, צו ראַטעווען מאַסען הונגעריגע און געפּרוירענע. ווייל דאָס, וואָס עס טהוט דער קאָמיטעט פון ווינטער-הילף מיט די נדבות פון דער גאַנצער בעפעלקערונג, אָהן אונטערשיד פון גלויבען — קען דאָך נישט געהן אויפ׳ן חשבון פון דער אָזאָן-טעטיגקייט.

גענוג דער בלאָף און דאָס אָבנאַרען די מאַסען. דאָס פאָלק רייסט אַרונטער פון אָבגענאַרטען פּרצוף די מאַסקע פון פאַלשקייט און צביעות.

דער קאַמף מיט׳ן קריזיס, פאַרן וואַהל פון פּויער און אַרבייטער — איז נישט דאָס פּיקעטירען, נאָר דאָס ענטאייגענען די שטחים ערד און זיי איבערגעגעבען די ערדלאָזע און די קליינע ערד-בעזיצער; אָרגאַניזירען גרויסע עפענטליכע אַרבייטען, שאַפען נייע געביטען פון אינדוסטריע, אַנערקענען עמעריטורען, קירצען די אַרבייט׳ס-צייט. קאָנפיסקירען לטובת דעם מלוכה-אוצר די קאַפּיטאַלען וועלכע זענען לאָקירט אין אויסלענדישע בענק א. ז. וו.

די דאָזיגע ראַדיקאַלע מיטלען צום קאַמף מיט׳ן קריזיס ווילען די ענדעקעס און דער אָזאָן נישט זעהן, ווייל נישט אין זייער אינטערעס ליגט דאָס גליק פון די פּוילישע מאַסען. דער לאַגער פון דער רעאַקציע שטעהט אויף דער וואַך, פון הערשען פון די אייגענטימער פון גרויסע שטחים און פאַר דער איבערמאַכט פון קאַפּיטאַל איבער׳ן פאָלק״.

געקומען צו אַ פעראייניגונג

צווישען די יודישע האַנדווערקער.

נאָך לענגערע אונטערהאַנדלונגען צווישען די האַנדווערקער פון רווינסקאַ 1 און וויטאָלדאַ 10 איז ענדליך געקומען צו אַ הסכם וועגען פעראייניגונג.

אויף דער לעצטער שלום-קאָנפערענץ איז אָנגענומען געוואָרען, אַז ביידע לאַגערען שליסען זיך אָן אין איין אָרגאַניזאַציע און געהען צונויף אין איין לאָקאַל — אויף רווינסקאַ 1. דער לאָקאַל אויף וויטאָלדאַ 10, בלייבט טעטיג נאָך אויף אַ יאָהר און דאַן געהען איבער די דאָרטיגע האַנדווערקער אינגאַנצען אויף רווינסקאַ 1. ביז דעמאָלט ווערט געוועהלט אַ בשותפות׳דיגע פערוואַלטונג, וואָס וועט רעפּרעזענטירען די צוויי פעראייניגטע האַנדווערקער-אָרגאַניזאַציעס.

אין דער היינטיגער צייט איז אחדות סיי יודען באמת אַ דערפרעהענדע ערשיינונג.

הלוואי אויף לאַנגע יאָהרען!

אַ בריעף אין רעדאַקציע.

ערלויבט מיר צו פערעפענטליכען אין אייער וו. צייטונג פאָלגענדען בריעף פאַר וועלכען איך דאַנק אייך פאָראויס.

ס׳איז שוין אַלעמען בעוויסט, אַז ס׳האָט זיך געשאַפען ביים „טאָז״ אַ קאָמיטעט פון ווינטער-הילף פאַר אַרבייטסלאָזע און פרנסה׳לאָזע. צום קאָמיטעט געהערט אויך, איהר ה׳ רעדאַקטאָר, און דעריבער פרעג איך אייך פאַרוואָס ווערט אַזוי ווענינג געשריבען וועגען דער ווינטער-הילף אין אייער חשוב׳ער צייטונג, נאָר איהר ווידמעט פיעל פּלאַץ פאַר דער פּליטים-אַקציע? ווערט דאָך די פּליטים-אַקציע געשטיצט מארבע פינות העולם און ווער זאָרגט פאַר אונזערע שטאָטישע הונגעריגע און געפרוירענע? אפילו ראַדאָם גופא בלייבט אויך קאַלט צו אַנ׳אָרטיגע אַקציע און מען דאַרף פריהער דערוואַרימען די כלל-טוער און די רייכע. אַז זיי זאָלען דערוואַרימען די הונגעריגע און די פון קעלט געפרוירענע.

דער ווינטער-הילף-קאָמיטעט אַרבייט, הערט מען אינטענסיוו, אָבער קיין פרוכטען פון דער אַרבייט הערט מען נאָך אַלץ נישט. מ׳הערט אַז מ׳וועט טיילען קוילען און קאַרטאָפעל, אָבער ווען? דער פראָסט און דער הונגער ווילען נישט וואַרטען. דער קאָמיטעט ווייס געוויס פון דעם. איך אַפּעליר דאָ צו אייך אין נאָמען פון אַ סך הונגעריגע נפשות, צווישען זיי פיעל קליינע קינדער געשוואָלענע פון קעלט. אַז מ׳זאָל וואָס שנעלער רעאַליזירען די ווינטער-הילף, אַז זי זאָל נישט פערוואַנדעלט ווערען אין אַ פּסח-אַקציע.

מיט דרך ארץ

מרדכי ראַדאַווסקי.

ה׳ ראַדאָווסקי! איהר זענט געוויס גערעכט, אַז די ווינטער-הילף מוז וואָס שנעלער רעאַליזירט ווערען; דאַגעגען אייער טענה, פאַרוואָס מיר האָבען אַזוי פיעל פּלאַץ אָבגעגעבען פאַר דער פּליטים-אַקציע, איז נישט בערעכטיגט. טאַקע דערפאַר, ווייל זי איז אַ וועלט-פראַגע, האָט אונזער שטאָדט נישט געטאָרט זיך אויסטיילען און זיין אַנ׳אויסנאַהם. אויך יענע יודען זענען אונזערע ברידער און זייער ביטערער גורל טאָר אונז נישט בלייבען גלייכגילטיג. אמת, אַז מען טאָר אױך נישט פערגעסען אין די אימגליקליכע ברידער פון דער זעלבער שטאָדט, און וועגען דעם האָבען טאַקע געזאָרגט אַ גאַנצע רייהע טיכטיגע מענשען, וואָס האָבען די ווינטער-הילף אָרגאַניזירט און זי געפיהרט אין דער זעלבער צייט פון דער פּליטים-אַקציע. איבעריגענ׳ס האָבען מיר אויך פיעל געשריבען וועגען דער ווינטער-הילף.

מאיר הערץ

דער נסתר

א פאלק'ס-מעשה'לע

אין אַ קליין שטעדטעלע האָט גע־וואוינט אַן'אָרימער בעטלער, וואָס האָט זיין גאַנץ לעבען זיך מפרנס געווען פון שווערע פראַצע און שווייסיגער אַרבייט.

איי, צו וואָס איז ער געווען אַ בעט־לער, און תמיד געטראָגען אויף זיך די לאַנגע און ברייטע טאָרבעס, איז דער תירוץ — ער איז גאַרנישט געווען קיין בעטלער, נאָר אַ נסתר — אַ פערבאָר־גענער...

ס'טרעפט אַמאָהל, אַז אויפ'ן מיסט געפינט מען אַנ'אבן טוב, און, אַז מען בעשפייט אַזאַ ברילאַנט, לאַכט דער ברי־ליאַנט מיט זיינע שפיגעלדיגע שימער־פייערלעך און ר ע ד ט אויף זיין סודות־פולער לבנה־שפּראַך: — שוטה איינער, ווען דו וואָלסט געוואוסט אויף וועמען דו שפייסט!

האָט אַזאַ שטראַהלענדער אבן טוב, אַריינגעפּאַסט אין אַ בעטלערישען גוף, געוואוינט ערגיץ אין אַ פערוואָרפען שטעדטעלע, וועמענ'ס איינוואוינער עס האָבען נישט די זכיה געהאָט צו געני־סען און זעהן די ליכטיגע שיין.

ניע־האָצע, ניע־פּלאָצע, — פּלוצלינג, אומגעריכט זענען אין שטעדטעל אָנגע־קומען איינמאָל אין אַ ווינטער פאַר־טאָג'ס אַ גאַנצע מחנה אָרימעלייט, אויף וועלכע ס'זענען געווען אָנגעקלעפּט שטי־קער פראָסט: מענער, ווייבער און קינ־דער.

זענען זיי שטעהען געבליבען אין מיטען מאַרק נאָקעטע און באָרוועסע; דער פראָסט האָט געקנאַקט און זיי האָבען זיך צערעוועט, ווי די ווינטען בעת אַ גרויסען שטורם.

איז זיך דאָס שטעדטעל אָנצולויפען געקומען אויף זייערע געוויינען. די אָנ־געלאָפענע זענען אָבער אויך געגאַנגען נאַקעט און באָרוועס, זענען אַליין אָרים געווען און האָבען נישט געקענט מעהר העלפען, סיידען מיט ביטערע טרערען.

ווער די אָנגעקומענע שנאָרער'ס זע־נען געווען, האָט מען נישט געוואוסט, ווייל זיי האָבען צווישען זיך גערעדט אויף אינפערשטענדליכע לשונות, און איינער אַ גרייז־גראָהער זקן, דער „דזשאַד", ווי אַלע האָבען עס איהם גערופען, איז געווען זייער אָנפיהרער.

איז דער „דזשאַד" אַוועקגעלאָפען אין וואַלד אַריין, אָנגעבראָכען צווייגען פון די הויכע בוימער, זיי געבראַכט צו טראָגען אויף זיינע פּלייצעס אין שטעד־טעל אַריין, אַוועקגעלעגט אין מיטען מאַרק, אָנגעצונדען זיי און געמאַכט אַ גרויס פייער, אַרום וועלכען ס'האָבען זיך אַלע בעטלער'ס צוזאַמען מיט די שטעטעלדיגע געוואָרימט און זיך מחיה געווען.

אַז זיי האָבען זיך דערוואָרימט, זע־נען זיי אַוועק פון שטעדטעל. און אָפּ־געהענדיג אַ שטיקעל מהלך, האָט דער עלטסטער זיין מחנה אָפּגעשטעלט און אויסגערופען מיט זיין ציטערדיגע שטים:

— הערט, מיינע קינדער, איהר לאָזט אייך ווייטער אין אייער וועג, און איך וועל צוריק אין שטעדטעלע. דאָרט איז אַ גרויס אָרימקייט און איך מוז די אָרימע העלפען! —

האָבען אַלע אויסגעכליפּעט מיט אַ גרויס געוויין:

— גרויסער פיהרער, אונזער טאַטע און בעשיצער, וואו געהסטו פון אונז אַוועק?

האָט ער זיי מיט גוטען איינגענומען געגעבען זיי זיין ברכה און געהייסען קומען, ווען ער וועט זיי רופען.

און ער, דער „דזשאַד", האָט זיך אויסגעקליבען פון דער מחנה זיין ליב־לינג, אַ שעהן יונגעלע, און האָט זיך מיט איהם אַוועקגעלאָזט אין שטעדטע־לע אַריין און זיך דאָרט בעזעצט אין אַ שמאָל ענג שטשאָנקעלע.

ביינאַכט האָט ער געאַרבייט ערדענע טעפּ, און פאַרטאָג'ס־צו פלעגט ער אַרויס צוזאַמען מיט'ן יונגעלע איבער די אָרוי־מיגע דערפער און פערקויפט די פויע־רים די טעפּ און פאַר'ן געלייזטען פדיון זיך און דאָס יונגעלע ערנעהרט.

אין מיטען דער אַרבייט ביינאַכט, ווען דאָס שטעדטעל פלעגט ויך וויגען אין די אָרעמ'ס פון שלאָף און שטילקייט פלעגט ער הערען טעמפּע פערשטיקטע קרעכצען, וואָס האָבען זיך געקוילערט ווי גלגולים, אָדער ווי געפייניגטע נשמות, איבער'ן שטעדטעל און געשלינגען שטי־קער פון דער נאַכט־שטילקייט. האָט דער „דזשאַד" דאָס אַלץ געהערט, נאָר זיך נישט געמאַכט וויסען, זיך ווייטער געאַרבייט און געקנעטען דאָס ליים.

מיט יעדער נאַכט זענען מעהר קרעכ־צעדיגע קולות צוגעקומען און אַלע האָ־בען זיך דוקא אַהערגעריסען צום איינ־געבויגענעם קוימען, פון וואַנען ס'האָט זיך געדיכט געוויכערט; האָבען זיך די קרעכצען מיט די זיפצען געלייטערט אין דער פייכטער פאַרע, וואָט דאָס האַלץ אינוועניג אויף דער קוך ביים טעפּער האָט עס אַרויסגעשטיפּט פון זיך. האָט זיך צער מיט פיין בעגעגענט, האָ־בען זיי זיך מתחבר געווען און די זיפצען האָבען זיך געקנוילט ווי שלאַנ־גען און זענען דורכ'ן קוימען אַראָבּ־געפאַלען צום טעפּער מיט אַ רעש און בהלה...

דאָס זענען געווען די זיפצען פון די אומגליקליכע אין שטעדטעל, פון ער־גיץ וואו אַ קראַנקען, וואָס האָט געצאַ־פּעלט פון וועהטאָג, פון אַ הונגעריגען וואָס האָט שוין דריי טעג אַ כזית ברויט פאַר די אויגען נישט געזעהען, און פון אַ געפּרווירענעם, וואָס האָט זיך געראַנ־געלט מיט דעם און'ברחמנות'דיגען פראָסט... האָבען זיך די אַלע זיפצען צוזאַמענגענומען און גלייך זיך אַהער־געלאָזט פום טעפּער.

האָט דער טעפּער געקנעטען דאָס ליים פון די טעפּ מיט וואַסער און טרעהרען, און, אַז ער האָט דערנאָך פערקויפט די טעפּ איבער די דערפער, צווישען די פויערים און דאָרפס־לייט, זענען זיי צעכאַפּט געוואָרען. אַזוי שען זענען זיי געווען אָפּגעגלאַנצט — דאָס האָבען די פערלדיגע זילבער־טרעהרען אָראָפּגעלויכטען. מען האָט געקאָכט אין זיי און די מאכלים האָבען געהאַט טעם גן־עדן און מיט זייער גוטקייט די הערצער דערקוויקט.

יעדער, וואָס האָט פון די טעפּ גע־געסען, האָט בעקומען אַ פיהלענד, איי־דעל הארץ און ליכטיגערע אויגען, וואָס האָבען געזעהן יעדענס עלענד און גע־פיהלט יעדענס אומגליק. אַז די טעפּ האָבען בולע געווען ביטערע זיפצען און טרעהרען און ביים קאָכען זיי צו־ריק אויסגעשפּיגען אין די מאכלים, וואָס זשע איז דער וואונדער, אַז ס'האָט אַריינדערגרייכט אין מענשענס הערצער...

דער „דזשאַד" האָט די זיפצען אַון טרעהרען אַריינגעקנעטען אין ליים מיט אַ גרויסער תמימות, דערביי אַ בעזונ־דערען לשם יחוד געשעפּטשעט און גע־טראַכט: — זאָלען זיי אויפעסען מיט זייערע אייגענע מיילער און איינשלונ־גען די זיפצען פון די אומגליקליכע, וועלען זיי ווייכער ווערען. אויב הערען און זעהען איז זיי ווייניג, די פערשטיי־נערטע, די אונפיהלענדע...

און דאָס האָט טאָקי פּיל פּועל גע־ווען אין אומעטום, וואו ער האָט די טעפּ פערקויפט, זענען די טירען אָפּען געווען פאַר אָרימע און עלענדע.

פלעגט דאָס שטיבעל פול ווערען מיט רויך און אויף דער קיך האָט אַזוי רעשיג געפּלאַקערט, אַז דאָס יונ־געלע האָט זיך שטאַרק געשראָקען און צוגעפאַלען אַ צאַפּעלדיגער צום „דזשאַד":

— איך האָב מורא, פאָטער'ל, וואָס שרייט עס אַזוי דאָס האָלץ? —

— נישט האָב קיין אַנגסט! — האָט דער דזשאַד געשמייכעלט, און געגלעט דאָס יונגעלע — קוק גוט אריין אין פייער!

האָט דאָס יונגעלע זיך געטוליעט צום טעפּער, מיט מורא אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צו דער קיך, אַריינקוקענ־דיג גוט אין די רויטע גלאָוונעס און נאָך מעהר געציטערט און געפּלאָטערט:

— פאָטער, ווער זענען זיי די מענ־שען, די הונגעריגע, די קראַנקע און די באָרוויסע מיט די נאַקעדיגע, וואָס לויפען איבער די גליהעדיקע קויהלען און וואָרימען זיך ביים פייער? —

— שאַ, רעד גאַרנישט מיין קינד, דאָס זענען די אָרימע וואָס בעטען זיך ביי אונז א ביסען ברויט און זיי שלינ־גען דאָס פייער — — —

אַז ס'פלעגט אָנהויבען צו גראָהען אויף טאָג, פלעגט דער טעפּער אויסלע־שען דעם אויוען, זיך אָנטון אין די בעטלערישע מלבושים, אין לויטער שמאָטעס מיט טאָרבעס, דאָס יונגעלע פלעגט נעהמען אין מויל אַריין א האַרמאָניק און ביידע פלעגען זיך לאָזען איבער די וועגען; דער „דזשאַד" האָט געזינגען און דאָס יונגעלע האָט גע־הוליעט און די טאָרבעס זענען צופּאַ־לען געוואָרען מיט נדבות, פאַר וואָס האָט דער „דזשאַד" פלעגט קויפען עסענוואָרג, קליידער מיט האָלץ, און ביינאַכט מיט דעם אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב צו אָרימע און קראַנקע, די טירען שטילערהייד געעפענט און האָט איבערגעלאָזט פון כל טוב.

(ענדע קומט)

י. ב. שטריימאַן

דעצעמבער

דעצעמבער — דאָס טרוקענע פרעסטל
האָט אָנגעפּודערט דעם דאַך;
דער טייך גלאַנצט ווי זאַלץ אין א מעסטל
דער וועג איז ווי צינקאָווע בלאַך.

די קראָ אויף א צווייג בוט זיך וויגען
און קראַקעט־צו יאָמערלעך הויך;
עס שיט זיך ווי גאָלדענע פליגען
דער זאַמרוז און פאַלט אויפן בויך.

די שיקאַרקע רופט אַרויס דעם טשינאַדל
זיי דינגען זיך א וואוינונג אין שטאָל;
אויפן בעלד האָט געעפענט אויף ט'שפּיידל
דער וואָלף מיט אַ ווילדען געהייל.

די קראָ האָט געפאַנגען א מייזל
און שפּרינגט זיך אַזש אונטער פאַר פרייד

דער שפּערל בעהאַלט זיך אין הייזל
און טייעט אויף זיך אויף דאָס קלייד.

די קונע האָט ס'געטריישאַפט געבראָכן
און קריכט צו דעם וועוריק אַריין;
דער בער נאָגט א פוס ווי א קנאָכען
מיט מאַרך און ווערט טרוקען ווי אַ ביין.

אין קעלער עס לעבען אויף די מיקען
און עסן דעם שטויב פון ווענט;
פליגען קליינע ווי זעמדעלעך קוקען
אַרויס צו די פראָסט ווי זי ברענט.

און די זון זי פאַרזשמורעט מיט אַן אייגל
און לעקט אַראָפּ דעם צוקער פון דאַך;
אַ מיידל שיט הירזש פאַר די פייגל
און דער וועג גלאַנצט ווי צינקאָווע בלאַך

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון אַ טאָג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט.

II.

אויפ'ן נעלעכטער פון דייטשען מיידעל גרעטאַ, האָבען די שטורמיסטען רעאַ־גירט מיט אַ ווילד־געשריי:

— אויפשטעהן זאָפאָרט, אַנטוהען ויך און געהן מיט אונז!

גרעטאַ איז געוואָרען ערנסט. דאָס געלעכטער איז מיט איינמאָהל פערשווינ־דען פון איהר שעהן, האַלב־פערשלאָפען פנים. זי האָט זיך וואַהרשיינליך דער־שראָקען פאַר איהר גורל און איז גע־בליבען ליגען אַ שווייגענדיגע, מיט צו־נויפגעפרעסטע ליפען, אויף וועלכע עס איז געווען אויסגעגאָסען א גרימאַסע פון האַס און פּראָטעסט.

די שטורמיסטען, וועלכע האָבען בע־לאַגערט איהר בעט, האָבען אויך אַ היילע געשוויגען און פון זייערע אויפ־געריסענע אויגען האָבען געשפּריצט פייער־פונקען. באַלד האָט זיך איינער פון זיי, קענטיג אַ העכערער נאַצי־בע־אַמטער, דערנעהנטערט צום בעט, אָנגע־נומען זי ביי די פּרעכטיג־געקרייזעלטע קאָפּ־לאָקען און אָרומוויקלענדיג מיט זיי די גראָבע פינגער זיינע, אויסגערו־פען מיט אַ טיגרישען געברום:

— שטעה־אויף די אונפערשעמטע, נאָר שוין; אויב נישט, וועל איך דיך ביי די האָר פון קאָפּ אויפשטעלען!—

ווען גרעטאַ האָט אַזוי גיך נישט געפאָלגט און געלעגען נאָך אַלץ אין א שטימע פּאָזע, האָט יענער אָנגעהויבען ציהען איהר ביי די האָר און אַזוי נאָך געוואָלט זי אַראָבשלעפען פון בעט. גרעטאַס גלאָטיגער שטערען איז אויפגע־לאָפען מיט קנייטשען און פאָלדען און איהר פנים האָט זיך צונויפגעקנוילט אין אַ קראַמפּהאַפטע מאַסע. גרעטאַ האָט זיך געקורטשעט פון וועהטאָג און געביסען מיט די צייהן די קאָלדרע, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט דערין אָנ־האַלטען און בעשירמען פון דער אָנ־גרייפענדער האַנד. זי האָט זיך געראַנ־געלט אפשר א מינוט און ווען זי האָט דערפילט גרעסערע יסורים, איז זי אַרויס פון גלייכגעוויכט און, ווי א וואַהנזיניגע, גענומען שלאָגען מיטן שליסל איבער דער האַנד פון יענעם נאַצי, וואָס האָט איהר ביי די האָר אכזריות'דיק געריסען. עס איז אויסגע־בראָכען אַ קאַמף. דער נאַצי איז אַריין אין ברענענדיגער רוגזה. ער האָט גרעטאַ'ן אַ ריס־געטוהן ביי די האָר, אַז אין איין אויגענבליק איז איהר קאָפּ שוין געווען אויפגעשטעלט און געהאָנ־גען אין דער לופט. גרעטאַ איז נאָך מעהר ווילד געוואָרען און מיטן שליסל האָט זי איבער איהר קאָפּ דערלאַנגט שטאַרקע קלעפּ דעם נאַצי אין פנים, אין די אויגען און וואו נאָר זי האָט געטראָפען. דער נאַצי האָט געמוזט אויפפלאַנטערען די האָר־פּאַסמעס פון זיינע הענד און זיך געוואָרפען אויף איהר אַרויסצורייסען דעם שליסעל פון איהרע הענד. דאָס איז נישט געגאַנ־גען אַזוי לייכט. גרעטאַ דערפיהלענ־דיג זיין הייסע פּאַרע אויף איהר פנים, האָט זיך איינגעביסען און איהם מיט אַזאַ קראַפט, אַז ער האָט געמאַכט א געוואַלד און זי אָבגעלאָזען. ווען ער האָט זיך אויסגעגלייכט, האָט מען דער־זעהן ביי איהם א טיפען לאָך אין שטערען פון וואַנען ס'איז גערינען בלוט שטראָמענווייז. איך האָב געוואָלט לויפען גאָך וואַסער און נאָך אַנדערע מיטלען, וואָס זאָלען אָבשטעלן דעם בלוט־אָבפלוס, אָבער די שטורמיסטען האָבן מיך נישט געלאָזט. איך האָב דערפאַר בעקומען עטליכע שטאַרקע קלעפּ איבער'ן פנים, אַז איך האָב זיך בעגאָסען מיט בלוט. איך בין געוואָרען בעטויבט און געהערט נישט מעהר ווי די ווערטער:

— אָט האָסטו פערשאָלטענער יודע פאַר דיין רעטונג. דאָס איז בלויז אָנ־גאָבע. מיר וועלען דיר ערשט ווייזען...

מיר איז געוואָרען טונקעל פאַר די אויגען. איך בין געפאַלען אויף דער ערד. ווען מ'האָט מיך דערמונטערט איז מיין קאָפּ געווען פערבאַנדאַזשירט. דאָס זעלבע איך געזעהן ביים נאַצי. ביי איהם איז בלויז געווען באַנדאַזשירט דער שטערען. מיר האָבען זיך ביידע אָנגעקוקט. איך האָב געוויינט און גע־בעטען ביי איהם רחמים ער זאָל מיך אַבלאָזען און נישט צוברעכען מיין הויז. ער האָט פון מיר געלאַכט און גערעדט צו מיר מיט פייער־שפּייענדיגע ווערטער:

— יודע פערררעקע! יאָ, דאָס איזט דיין אַרבייט; האָסטו אַזוי געלערענט די טאָכטער פון אונזער פאַלק. מיר וועלען דיר שוין דערפאַר בעצאָהלען...

גרעטאָ איז נאָך אַלץ געלעגען אין בעט. מיט איהרע הענד האָט זי פערשטעלט ס'פנים. זי האָט געוויינט, ס'פאַזמאַטיש געוויינט.

דער נאַצי איז געשטאַנען נעבען איר און גערעדט צו איהר מוסר־רייד:

— שעם דיך, דייטשעס מיידעל. ווי קומ־סטו אַהער צו די פערפליכטע יודען? ווי האָסטו זיך ערלויבט צו האָבען בעציהונ־גען מיט יודען? ס'איז דאָך ראַסען־שאַנדע. די יודען זענען דאָך קרעציג און אומוויר־דיג. דיין פאָטער איז דאָך א הויכער נאַצי־בעאַמטער און דאָס איז דאָך פאַר איהם א קאָמפּראָמיטאַציאָן. זאָג, זיי זיך מודה, אַז מ'האָט דיך אַהער פערנאַרט. עס וועט דיר דאַן גאַרנישט געשעהן. מיר וועלען בלויז די יודישע הינד אויסשיסען און דו וועסט ווידער אונזערע זיין. קום גרעטאַ, שטעה־אויף און געה מיט אונז. —

גרעטאַ האָט נאָך מעהר האַסטיגער גע־וויינט און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אין דער ברייט, וואָס עס האָט בעדייט אויף ניין. ניין, זי געהט נישט.

דער נאַצי האָט איהר נענלעט איבער'ן קאָפּ און נישט אויפגעהערט צו בעטען ביי איהר מיט זיסע רייד:

—קום, גרעטאַ, קום מיט אונז. מיר זענען דאָך דיינע ברידער, אַריער, פון דער שטאַלצער און רייגער גערמאַנישער ראַסע.—

גרעטאַ האָט זיך אינגאַנצען א וואָרף־געטוהן. זי האָט אַבגעריסען איין האַנד פון איהר פנים און צוריקגעשליידערט מיט איהר די גלעטענדע האַנד פון נאַצי, אויס־שרייענדיג:

— אַוועק די אויסוואורף! די יודען זענען קיין הינד. איך האָב זיי ליעב. זיי זענען טייערע, שענבאַרע מענשען. איך וועל נישט געהן צו־הויזע: איך וועל דאָ בלייבען. איך וועל מיין יאָזעפ'ן נישט פערלאָזען.

זי האָט אויסגעשטרעקט איהרע ענט־בלויזטע אָרעמס צו מיין זוהן און גערופען צו איהם:

— קום צו מיר יאָזעף, מיין טייערער יונגעל, קום צו מיר. איך וויל מיט דיר צוזאַמען שטאַרבען פאַר אונזער ריינער און הייליגער ליבע.—

מיין יאָזעף האָט זיך געוואָלט דערנעהנ־טערען צו גרעטאַ. ער האָט אויסגעצויגען צו איהר זיינע הענד און אַזוי געהענדיג צו איהר, האָבען איהם די שטורמיסטען געשלאָגען די הענד און מיט איין קייטען און ער איז געבליבען אין מיטען וועג שטעהן א געשמידעטער מיט אויסגעשטרעק־טע הענד אין דער לופט.

גרעטאַ האָט געוואָלט אַראָבשפּרינגען פון בעט. אָבער זי האָט זיך בעהערשט. זי איז געווען צניעות'דיג און זיך געשעהמט צו בעווייזען אין איהר בלויז נאַכט־העמד. זי האָט עס דייטליך אַרויסגעזאָגט. זי האָט זיך געריצט מיט די שטורמיסטען:

— יאָ, אָט אַזאַ ראַסען־שאַנדע האָט מען מיך דאָ אין דעם יודען־הויז געלערענט. איהר זעהט שוין ווי ס'האָט מיך דאָ גע־פאַנגען צו אומרייגע צוועקען?... יאָ, איך ווייס, אַז איהר ווילט איך זאָל פון בעט אַרויס כאַטש א גאַקעטע. עלעהיי ס'וואָלט אייך גריגגער זיין מיך צו נעמען און אַרויס־טרייבען פון דאַנען. אָבער איך טוה עס נישט; נישט דערפאַר, ווייל כ'האָב פאַר אייך אַנגסט. ניין, איך טוה עס נישט דער־פאַר, ווייל אַנ'אַנשטענדיג מיידעל שעהמט זיך אין דער נאַכט־וועש צו בעווייזען...

דאַ האָט דער נאַצי שוין נישט אויסגע־האַלטען און ער האָט א ווינק־געטוהן צו

רעדעס און דרשות אין דער שוהל

נאך דער מיניסטעריאלער בעשטעטיגונג פון הרב קעסטענבערג

על דעת המקום ועל דעת הקהל, בישיבה של מעלה, בישיבה של מטה

— די נייע רבנישע שטוהל — חזן ראנטאל זינגט ברוך הבא.

פאראכסאגען פרייטאג האט הרב קעסטענבערג נאכן בעקומען די בעשטעטיגונג פון בילדונג'ס-מיניסטעריום, אבגעגעבען די שבועה אין דער קעלצער וואיעוואודזטווא, אלס אפיציעלער ראדאמער רב.

אין זעלבען טאג איז געקומען אין דער גמינע דער רעפערענט פון דער סטאראסטווא ה' פיעשכאלסקי אדורכפיהרען דעם אקטפון איבערנעמען די ביכער פון „סטאנציווילנע" פון הרב ט־יטעלבוים. דער לעצטער האט געבעטען, אז היות ס'איז נאהנט צו שבת, זאל מען דאס אבלעגען אויף דינסטאג.

פרייטאג צו-נאכטס האט מען גערופען אין שוהל און בית מדרש, אז פון היינטען איז דער אפיציעלער רב אין ראדאם הרב קעסטענבערג, צו וועמען מען ברויך זיך ווענדען אין אלע קהלשע ענינים.

צווישען די שוהל-מתפללים האט זיך געשאפען א קבלת-פנים-קאמיטעט וועלכער איז געגאנגען צו הרב קעסטענבערג איהם בעטען ער זאל קומען שבת אין שוהל אריין האלטען א דרשה און פערנעמען דארט דעם כסא-רבנות.

דער קאמיטעט האט אין שוהל אוועקגעשטעלט א נייע שטוהל, אויף וועלכער עס זיצט דער רב.

צומארגענס שבת איז הרב קעסטענבערג געקומען אין שוהל אריין אין בעגלייטונג פון קאמיטעט. עס איז אים אנטקעגענגעגאנגען דער חזן ראנטאל און אויף דער שוועל פון שוהל איהם אויפגענומען מיט א ברוך-הבא.

פארן קריאת-התורה האט געהאלטען א בעגריסונג'ס-רעדע דער פרעזעס פון דער גמינע, ה' מרדכי דען. נאכהער האט געהאלטען א לענגערע דרשה הרב קעסטענבערג. (ביידע רעדעס ברענגען מיר ווייטער).

נאך דער דרשה האט הרב קעסטענבערג נעמאכט מי שברך'ס דעם מלוכה-פרעזידענט פראפ. מאשטשיצקי, דעם מארשאל שמיגלי רידז, דעם בילדונג'ס-מיניסטער שוויענטאסלאווסקי, דעם וואיעוואדא ד"ר. דזיאדאש און דעם היגען סטאראסטא ה' מיעשקאווסקי.

די רעדע פון פרעזעס מ. דען

„אלערערשט וויל איך מיט צופרידענהייט ערפילען מיין אמטליכען חוב און פון דעם ארט דער ראדאמער יודישע בעפעלקערונג מיטטיילען, אז אויפ'ן סמך פון א דעקרעט אונטערגעשריבען פון רעליגיאנס-מיניסטער פון 19/XII ד. י. איז אונזער לאנגיעהריגער חשוב'ער רב יחיאל קעסטענבערג בעשטעטיגט געווארען אלס ראדאמער רב.

איך געפין פאר ריכטיג אנצוווייזען דערויף, אז דאס קולטוס-מיניסטעריום וועלכעס האט געהאט אין משך פון לאנגע יאהרען גענוג צייט אויסצוהערען און אויסצופארשען צווישען אנדערע'ס אויך פערשידענע בלבולים און פוסטע טענות — האט זיך נישט בעגנוגענט מיט אייגענער איבערצייגונג, נאר האט צוגעלאזט צום לעצטען פסק א רבנישע אינסטאנץ, וועלכע האט אין דעם ענין דעם יודישען וועג אנגעוויזען.

עס מוז אויך דערמאנט ווערען דער פסק פון פינף רבנים, גדולי הדור, וועלכע זענען ביי אונז אין ראדאם נאך א חקירה ודרישה געקומען צום בעשלוס, אז דאס ראדאמער כסא-רבנות געפינט זיך אין א ריכטיגען בעזיץ. דער פסק איז יעצט געהייליגט געווארען.

מען האט אויך געזעהן, אז די אגודת-הרבנים אין פוילען, וועלכע איז בלי ספק אן'אויטאריטאטיווע אינסטאנץ אין ענינים וועגען רבנות, האט אין גאנצען מערטירער-וועג פון אונזער חשוב'ען רב אויף איין סעקונדע נישט געטוישט איהר מיינונג און איז געשטאנען אונבעריהרט אויף דעם שטאנדפונקט, אז די גערעכטיגקייט פאר'ן רב מוז פערטיידיגט ווערען. און ווען בייזע צינגער און יחידים, וועלכע האבען געזוכט פערזענליכע נקמות, אדער פערזענליכע קאריערעס אין דעם ענין און האבען געוואלט אויף דער גיך דעם כסא רבנות אקופירען, האט זיך דערהערט דאס קול פון יודישע גדולים, וועלכע האבען צעהנער טויזענדטער אנהענגער, און האבען נישט דערלאזט צו דער אונגערעכטיגקייט און די גאנצע אקציע איז שטעהן געבליבען ביי דער שוועל פון אונזער שטאדט. נעמענדיג דאס אלעס אין בעטראכט, גלויב איך באמונה שלימה אז דאס וואס איז געשעהן איז „על דעת המקום ועל דעת הקהל, בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה".

„זה היום שקוינו לו", היינט שבת חנוכה ווען אונזער חשוב'ער רב איז געקומען אין שוהל זעצען זיך אויף דעם בענייטעטען כסא-רבנות, צו ווערען אופסניי דער גייסטיגער מנהיג פון אונזער בלי ע"ה גרויסען קבוץ אין ראדאם, בעגריסען מיר איהם הערצליך און ווינשען איהם מזל טוב.

מיר זעהען, אז דער גמר פון דער זאך איז געקומען אין א ריכטיגען מאמענט. אין דער עת-צרה אין וועלכער מיר געפונען זיך יעצט ברויכען מיר, אז אויף יעדען פונקט זאל דאס יודענטהום האבען אין דער שפיץ פעהיגע און בעגאבטע מענשען, זיי זאלען קענען די יודישע אינטערעסען שיצען און פערטיידיגען. און די מעלה פערמאגט אונזער חשוב'ער רב אין א גרויסע, אין א ברייטע מאס.

איך ווינש דעם חשוב'ען רב גליק און ערפאלג פריוואט אין אלע ענינים בכלל און אין זיין טעטיגקייט לטובת הכלל בפרט.

איך האב דעם כבוד דעם חשוב'ען רב צו בעטען ער זאל יעצט נעמען דאס ווארט און מהנה זיין דעם עולם מיט דעם ערשטען דרוש מעניני דיומא אין זיין נייער תקופה, וועלכע זאל זיך אנפאנגען מיט גליק און ברכה".

די דרשה פון הרב קעסטענבערג

דער ענין רבנות איז נישט ווי מאנכע שטעלען זיך פאר אן'אנגענעהמער אמט, וואס פערשאפט דעם רב פערגניגען, נאר דאס איז זעהר א שווערע און אחריות'פולע אויפגאבע, אזוי געגענאיבער דעם באשעפער פון די וועלט, ווי אויך געגענאיבער אן עדה וואס איז בעצייכענט אלס ממלכת כהנים וגוי קדוש. און פעראנטווארטליך איז דער, וועלכער ערלויבט זיך צו זיין א פוסע בראשי עם קדש. און ריכטיג האט זיך אויסגעדריקט רבי יהושע (אין מסכת הוריות) כמדומה אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם (מיינט נישט, אז איהר בעקומט הערשאפט; ארבייט, שווערע נעמט איהר אויף אייך) איך וועל אייך אנווייזען, ווי גרויס דאס אחריות איז פון א יודישען מנהיג. אין מכילתא (משפטים) געפינען מיר, אז אין דער צייט ווען רבי שמעון און רבי ישמעאל זענען פעראורטיילט געווארען להריגה דורך מלכות הרשעה, האט איינער געזאגט צום צווייטען: פארוואס קומט אונז אזא טרויעריגער משפט? — האט רבי ישמאל געענטפערט: אז עס קען זיין, אז דאס איז דערפאר, ווייל ווען ס'איז ווער געקומען נאך א דין, אדער הלכה, און מיר האבען נישט דאס באלד ערלעדיגט, ווייל מען האט זיך א מלבוש אנגעטוהן, אדער אן'אנדערע בעשעפטיגונג אויסגעפיהרט, דעריבער זענען מיר נענש געווארען. מיר געפינען אויך (אין מסכת סנהדרין), כל דיין שנוטל פרוטה מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל את נפשו (אויב א דיין פסקנט נישט לויט דעם יודישען געזעץ ווען עס האנדעלט זיך אפילו וועגען א גראשען, איז ער בעדראהט מיט א לעבענס-געפאהר.)

און אויב אין די בעסטע צייטען ווען דאס יודישע פאלק האט זיך געלעבט אין האב און גוטס, איז די אויפגאבע פון דעם גייסטיגען מנהיג אזוי שווער, היינט ווי קען מען זיך פארשטעלען אין א שווערע צייט? נאך מער אין דער יעצטיגע צייט ווען דער יודישער מצב אויף אלע געביטען איז אזוי שווער, פשוט קאטאסטראפאל, און ווען אין אונזערע אויערען קלינגען די ביטערע קרעכצען און בעוויינען פון אונזערע אומגליקליכע ברודער און שוועסטערן פון שכנות'דיגען לאנד, וועלכע זענען אויף א טיראנישען אופן פערטריבען געווארען פון זייער היימאט, איבערלאזענדיג זייער האב און גוטס אויף הפקר.

עס איז אבער אויך דער גייסטיגער מצב נישט ווייניגער טרויעריג, און איך דארף נישט פערהוילען, אז די לעצטע יאהרען פון די אונגארמאלע בעדינגונגען אין קהלה-לעבען אין אונזער ראדאם, איז אינטערגעגראבען געווארען דער חומת הדת אויף אלע געביעטען, הן אין כשרות-וועזען, חינוך, חילול שבת בפרהסיא, טהרת המשפחה — עס האט זיך פערשפרייט גרויס עם-הארצות צווישען אונזער יוגענד, דעם צוקונפטיגען דור, איך גיב מיר אן א דין וחשבון, ווי שווער און פעראנטווארטליך עס איז פאר מיר, ווען איך דארף קאנטינואירען מיין לאנגיעריגער רעליגעזע און געזעלשאפטליכע ארבייט, אויפוועקען און געפינען פערשטענדניש פאר די תורה אין אונזערע הייליגע דינים און מנהגים, צוריק אויפבויען דאס וואס איז חרוב געווארען. און אנהויבען מוז איך ביי די אלף.

מען מוז דאך זיך דערמאנען, אז דאס קויפען פלייש פון געשאסענע אדער געקיילטע בהמות איז טרפה און נבלה א.ז. וו. דאס יודישע קינד מוז אונבעדינגט ערצויגען ווערען על טהרת הקודש און מען מוז לערנען מיט דעם קינד תורה. איך מוז דא אויסדריקען א דאנק די יודישע בעפעלקערונג, וואס האט זיך ווארים אנגערופען אויף מיינע לעצטע רעפעראטען לטובת די היגע תלמוד תורה, וואס איז געווען א לענגערע צייט געשלאסען און מיט זייער פעראינטערעסירונג איז דאס לעצטענס געעפענט געווארען. און א דאנק דעם „טאז" בעקומען די, קינדערלעך אומזיסטע מיטאגען יעדען טאג. מיר דארפען אבער געדענקען ווייטער, אז די ת"ת זאל עגזיסטירען. —

די לאגע פון דעם מנהיג רוחני איז אויך מיט דעם נישט לייכט, ווייל ער מוז אפט אויך בענוצען א שטרענג ווארט און בעפעהלען און ווארנען, ווען עס האנדעלט זיך וועגען א ענין וואס איז נוגע דעם כבוד התורה והדת. ער מוז מקיים זיין דעם: הוכח תוכיח את עמיתך, און ביי דעם בעסטען ווילען צו זיין גאכגעביג, יעדען צופרידען צושטעלען און מיט אלעם הארמאנירען, און טראך דער שטרעבונג צו געפינען וואס מעהר סימפאטיע, מוז מען אמאהל ארויסטרעטען שארף געגען עפענטליכע מכשילי הרבים, אדער חילול שבת בפרהסיא. מען דארף אבער נעמען אין אכט, אז דער רב טוט דאס נישט צוליב פערזענליכע פניות, אדער נוצען נור פארן גוטען פון דער בעטרעפענדער פערזאהן אנצוווייזען איהם דעם ריכטיגען וועג, גלייך ווי מען ווארענט איינעם, ער זאל נישט געהן אויף א צובראכענער בריק, ער זאל אין וואסער נישט אריינפאלען.

רעדענדיג מענינא דיומא, וועגען נס-חנוכה זאגט הרב קעסטענבערג ווייטער:

עס דארף הערשען אחדות ביי יודען, ווייל דאן וועלען די צוררי היהודים קיין מאכט נישט האבען.

און צו דעם דאזיגען דארף דער גייסטיגער מנהיג רופען, וועקען, מעורר זיין, אבער נישט צו יעדען קען מען רעדען באמירה רכה, מען מוז אויך צו מאנכע שרייען, אלארמירען.

חשוב'ע פערזאמעלטע! איך וועל אין מיין דרוש נישט בעריהרען די מארטיראלאגיע וואס איך האב איבערגעלעבט דורך א הייפעל אינדיווידואומס וועלכע האבען מיר פעראומערט מיין לעבען, פערשווארצט מיך און מיין בלוט פערגאסען, מיינע בעסטע יאהרען בערויבט, און אויך צוליב זיי דעם גרעסטען קרבן געבראכט דעם אשת נעורים.

דער זיידע מיינער, דער רבי ר' יונתן אייבערשיץ, אין קאמף מיט רבי יעקב עמדן, האט געזאגט, אז אלץ קען ער פערצייהען און מוחל זיין. נאר נישט אויף דעם וואס דאס הארץ פון זיין אשת נעורים האט געפלאצט. איך וועל וועגען דעם מעהר נישט רעדען, ווייל אזוי איז געווען דער רצון-הבורא. און אויב ס'זענען דא אזעלכע, וואס מיינען אז איך וועל יעצט זוכען נקמה ביי די דאזיגע, וועלכע האבען מיך פיזיש און עקאנאמיש צובראכען — האבען זיי א טעות. איך געה איבער דעם אלעם צום טאגעס-ארדנונג און פערגעס אין דעם. אט דאס האט אונז געלערענט יוסף הצדיק. טראכט דעם וואס אייגענע ברידער האבען אויף איהם אויסגעטראכט בלבולים און בזיונות, אין א לייבען-גרוב געווארפען, קיין מצרים פערקויפט—האט ער זיי ארויסגעוויזען ברודערליכקייט און אהבה.

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרוהו (יוסף האט דערקענט זיינע ברידער, אבער זיי האבען איהם נישט דערקענט) זאגען אויף דעם די חז"ל (מדרש רבה) „כשהוא הי' בידם לא הכירוהו ובעת שהם היו בידו „הכירם". ווען יוסף איז געווען אין זייערע הענד, האבען זיי איהם נישט געקענט, נישט אנערקענט פאר א ברודער, נאר זיי האבען ארויסגעוויזען אכזריות און רציחה, אבער ווען ער איז געווארען דער מושל אין מצרים און זיינע ברידער זענען געווען אין זיין הויז, אין א צייט פון הונגער און נויט האט ער זיי יא אנערקענט פאר ברידער זיי געהאלפען און געשטיצט. ער האט זיך געווענדעט צו זיי מיט די ווערטער: אני יוסף אחיכם... ועתה אל תעצבו!

פאר וואס האבען יעקב אבינו'ס קינדער זיך געקענט לאזען אויף אזא שרעקליכער זאך ווי צו ערמארדען א אייגענעם ברודער. לכל הפחות אריינווארפען אין א לייבען-גרוב, נאכהער פערקויפען פאר א א שקלאף. אלץ צוליב קנאה און שנאת-חנם, נישט פערמאגענדיג קיין רחמנות-געפיהל אויף דעם אלטען פאטער יעקב? נור ווייל זיי האבען נישט געקענט יוסף'ן (ויראו אותו מרחוק) זיי האבען איהם געזעהן פון דער ווייטענס, נישט געוויסט ווי געהעריג אבצושאצען זיינע אינטעלעקטועלע מעלות, זיינע זיטליכע מדות, זיין ערליך הארץ. יוסף האט זיך מיט דעם אלעם נישט גערעכענט, און זיך בעצויגען צו זיינע ברידער מיט די גרעסטע אהבה.

חשובע עדה!

מיין מארטיראלאגישע פערגאנגענהייט, מיינע איבערלעבעני'שן אין אויסדויער דארף זיין פאר יעדען איינציגען א מוסר-השכל, אז בעת צרה, אין די קריטישסטע מאמענטען טאר מען נישט זיין אפאטיש. מען דארף אין קיין יאוש זיך נישט אריינווארפען, נאר פערלאזען זיך אויף גאט.

דער מדרש שרייבט: ברוך הגבר אשר יבטח בד' — זה יוסף. זאל פון היינט אן ווערען איינגעפלאנצט אמונה ובטחון ביי יעדען יוד, און אהבה, ואחדות, ווייל עס שטייט אין די תורה ואהבת לרעך כמוך. וועלען מיר געוויס זוכה זיין צו א ישועה ג אולה. און דער קרן עם ישראל וועט דערהויבען ווערען לעיני העמים.

אמן.

ŻĄDAJCIE
TYLKO
„RIKSZA"
GUM..?
JEDWABNE

יענע לייט, וועלכע זענען צו צום בעט און מיט געוואלד ארויסגעטראגען גרעטא פון דארט. מ'האט זי אוועקגעשטעלט אויף דער ערד און בעפוילען אנצוטוהן. גרעטא האט שנעל געכאפט אויף זיך די קליידער און ווען זי האט שוין געהאט ארויפגעצויגען אויף זיך איהר איבער-מאנטעל, האט זי אונבעמערקט פון קיינעם ארויסגעכאפט א רעוואלווער און אויסגעשאסען אויף זיך.

ביי מיר אין הויז איז געווארען אן'אויפרודערונג, ממש א פאנישע שטימונג. גרעטא איז געלעגען אויף דער ערד מיט'ן רעוואלווער אין האנד, מיין זוהן יאזעף איז געפאלען אויף די קניה, זיך געוואלט צו-שארען צו זיין געליבטע און ליידער נישט געקענט. די קייטען האבען איהם געפענטעט. ער האט אויסגעשטרעקט צו איהר זיינע אין קייטען בעהאנגענע הענד, וועלכע האבען קוים אנגעריהרט מיט די שפיצן פינגער איהרע זיידענע לאקשען. יאזעף האט געוויינט און געגאסען מיט טרערען.

די שטאהלענע ברוינהעמדלדיגע העלדען זענען געווארען צעמישט אין אנבליק פון שוידערליכען בילד. זיי האבען ארויסגערופען די שטאדט-פאגאטאוויע, אבער נאך פריהער האבען זיי אנגעקלינגען צו גרעטאס פאטער. מיטטיילענדיג איהם וועגען דער טרויריגער בשורה. אין פערלויף פון מינוטען איז יאהאן, גרעטאס פאטער, אן'אנגעזעהענער נאצי מיט א הויכע שטעלונג אין דער פארטיי, געווען שוין אויפ'ן ארט פון דער טראגעדיע. ער האט זיך ביי די האר געריסען און מיט א שטימע פול מיט פערצווייפלונג אויסגעשריגען:

— אך, מיין גאט, וואס האט פאסירט ווער האט מיין טאכטער געשאסן

יאהאן קוקענדיג אויף די באנדאזשירטע האט אין ערשטען מאמענט געטראכט, א ס'איז דא פארגעקומען א קאמף, א געפעכט, אדער אפשר א דועל. יאהאן איז געווען אזוי ווי בעוואוסטלאז און געקוקט מיט פערשטארטע אויגען אויף אלע ארום. ער האט זיך אנידערגעווארפען אויף דער ערד און געעפענט גרעטאס אויגען צו זעהן צי זיי האבען נאך סימנים פון לעבען. יאהאן איז געווען א דאקטאר, אבער ער האט גארנישט געקענט אויפטוהן. ער איז געווען בערוישט און גארנישט געזעהן. איהם האט זיך אויסגעוויזען, אז זיין גרעטא איז טויט. ער האט זי געהאלזט און געקושט און פון זיינע אויגען האבען געפלייצט טרערען.

גרעטא איז געווען זיין איינציגע טאכטער. שוין דריי טעג האט ער זי ארומגעזוכט און נישט געקענט אויסגעפונען. איצט האבען איהם די שטורמיסטען אויפגעקלערט דאס רעטעניש. יאהאן האט אנגעקוקט יאזעפ'ן אין מיט בעדויערונג געשאקעלט מיט'ן קאפ: אך זא! וואס האט ער געוואלט פון מיין אומשולדיגעס קינד?

באלד איז אנגעקומען די פאגאטאוויע מ'האט אונטערזוכט גרעטאן און פעסטגעשטעלט, אז זי לעבט און ס'זענען דא האפנונגען זי אבצוראטעווען. יאהאן האט אויפגעשטראהלט. ער האט אליין אויף די הענד אראבגעטראגען גרעטא'ן און בליץ שנעל אוועק מיט איהר אין גרעסטען בערלינער שפיטאל. מיך, מיין פרוי און מיינע קינדער: יאזעף מיט יודיטא, האט מען אריינגעזעצט און אנ'ארעסטאנטאן-קארעטע און אוועקגעפיהרט אין קאנצענטראציע-לאגער.

(פארזעצונג קומט)

קאמוניסטישער פראצעס.

דער 17-יעהריגער אברהם גראמאן, א שניידער, איז פער'משפט געווארען פון היגען קרייז-געריכט אויף דריי יאהר מיט פערלירען די בירגער-רעכט אויף 5 יאהר.

גראמאן איז בעשולדיקט געווארען אין פיהרען א קאמוניסטישע טעטיגקייט, וואס איז בעשטאנען אין פערשפרייטען אנטי-מלוכה'שע אויפרופען און זאמלען געלד פארן רויטען שפאניע. אזוי ווערט אנגעוויזען אין בעשולדיגונג'ס-אקט, אין וועלכען ס'ווערט אויך איבערגעגעבען, אז אין מאנאט ווזשעשיען האט מען איהם געכאפט אין מאמענט, ווען ער האט געטראגען ביי זיך א פעקעל מיט קאמוניסטישע אויפרופען.

לאמיר געדענקען אן די וואס הונגערן און ווערען געפרווירען.

אלע ברויכען שטיצען די ווינטער-הילף-אקציע!

דער קאמיטעט פון דער ווינטער-הילף פאר יודישע ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע, מאכט אלע בעמיהונגען צו פעראייניגען און צו קאארדינירען אלע ארגאניזאציעס און פעראיינען, כדי די אקציע זאל זיין א געמיינזאמע און זיך נישט טרעפען מיט עהנליכע קאנקורירענדע אקציעס.

צו דעם צוועק האט דער „טאז" קאנפערירט מיט פערשידענע ריכטונגען און פארטייען, זיי זאלען צושטעהן צו דער אקציע און זיך אקטיוו בעטייליגען אין איהר.

דער „טאז" האט געהאט א שווערע אויפגאבע אויסצוגלייכען דעם שטרייט צווישען די רעכטע פועלי-ציון מיט די פראפעסיאנעלע ק"אסען-פעראיינען פון קאמאשענמאכער, בעקערס, שוסטער. כאלופניקעס, פריזירער און ביורא-אנגעשטעלטע. די לעצטע האבען נישט געוואלט געהן צוזאמען מיט די רעכטע פועלי-ציון, צוליב ריין-פראפעסיאנעלע, אדער פארטייאישע טעמים. און דערפאר געפלאנט וועגען א בעזונדערע ווינטער-הילף-אקציע.

דער „טאז", זעהענדיג די שעדליכקייט פון צוויי אקציעס מיט די זעלבע ציעלען אויף איין געביעט, בפרט אויפן באדען פון דער ווינטער-הילף, וועלכע איז פשוט א לעבענס-פראגע פאר פיל הונדערטער פאמיליעס, — האט זיך בעמיהט צו געפינען א לעזונג צום דערמאנטען שטרייט-קאמף. ער האט עס געטוהן בלויז דערפאר, כדי ארום דער ווינטער-הילף זאל נישט געפיהרט ווערען קיין שום פארטיי-קאנקורענץ, נאר די אקציע זאל זיין איינע אויף דער יודישער גאס און ממילא דערגרייכען דעם געווינשענעם רעזולטאט.

אויף א קאנפערענץ' אין „טאז" מיט די פארשטעהער פון די פראפ. קל. פעראיינען, האט דער ה' סאלאמאן לעווין (מיטגליד פון דער „טאז"-פערוואלטונג) ערקלערט, אז דער „טאז" איז נישט אנגאזשירט אין קיין שום פארטיי. „טאז" איז אן'אפאליטישע אינסטיטוציע און זיין אויפגאבע איז צו היטען דאס געזונד ביי יודען. און פונקט ווי „טאז" פיהרט זומער-קאלאניעס פאר קינדער און ארגאניזירט בעשפייזונג'ס-אקציעס פאר קינדער אין ווינטער. אזוי האט ער אויך טראקטירט די ווינטער-הילף, וואס ער האט מיט א גוטען ווילען אויפגענומען ביי די, וואס האבען די איניציאטיוו געגעבען. פארן „טאז" איז נישט וויכטיג ווער ס'האט די איניציאטיוו געגעבען. זי האט געקענט קומען פונקט אזוי גענוי פון די פראפ. קל. פעראיינען, ווי זי איז איז געקומען פון די רעכטע פועלי-ציון. דעם „טאז" געהט נישט אן די פעראיינען, ווער ט'האט געברענגט דעם אויפטהו פון דער ווינטער - הילף, נאר אין דעם אויפטהו גופא, אין דעם פלאן, אין דער אידעע פון דער ווינטער-הילף פאר ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע יודען, ווערמען מ'דארף שטיצען מיט קוילען א. ד. גל.

ה' לעווין האט אפעלירט צו אלע, אז זיי זאלען צוטרעטען צו דער ווינטער-אקציע פון „טאז" און מיטהעלפען צו איהר ערפאלג.

אין זעלבען זין האבען אויך גערעדט ד"ר גאלדבלום, ש. איידעלבוים און רעד. הערץ.

אין פערלויף פון דער דיסקוסיע, איז געוועזען צו בעמערקען, אז די פארשטעהער פון די פראפעסיאנעלע קלאסען-פעראיינען, האבען א פאזיטיווע בעציהונג צו דער ווינטער-הילף און ס'איז האפענטליך צו ערווארטען, אז ס'וועט קומען צו א פערשטענדיגונג און די ווינטער-הילף-אקציע וועט זיין א פעראייניגטע און א קאארדינירטע.

די צווייטע וואך, הערען מיר, זאל דער קאמיטעט פון דער ווינטער-הילף פון „טאז" שוין אנהויבען טיילען קוילען מיט מעהל.

די גאנצע שטאדט איז מחויב צו שטיצען די ווינטער-הילף, אויף וועלכען עס ווארטען הונדערטער, הונדערטער יודישע ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע פאמיליעס.

פארוואס האט זיך דער 15 קאמיטעט אבגעגעבען אין דעמיסיע?

דער ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק דארף עס וויסען.

מיר האבען יענע וואך געשריבען, אז דער 15-ער קאמיטעט האט זיך אנגעגעבען אין דעמיסיע און גלייכצייטיג אנגעמערקט, אז מיר וועלען ברענגען די מאטיווען, וואס האבען בעוואויגען צו אזא שריט. מיר טהוען דאס יעצט און טיילען עס מיט דעם ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק.

די דעמיסיע איז פארגעקומען ביי פאלגענדע אומשטענדען:

מ'האט גערופען א זיצונג פון 15-ער קאמיטעט, אויף וועלכער ס'איז געקומען א גרעסערער טייל — 9 פערזאהן. ד"ה די מעהרהייט. אויף דער זעלבער זיצונג האט ה' בושאצקי, אריינגעטראגען א פארשלאג, אז דער 15-ער קאמיטעט זאל זיך אנגעבען אין דעמיסיע.

דער פארשלאג איז אדורכגעגאנגען מיט א מעהרהייט שטימען ביי צוויי געגנערישע.

מיר האבען זיך געווענדעט צום ה' בושאצקי ער זאל אונז ערקלערן צוליב וועלכע סיבות ער האט אזא פארשלאג געשטעלט. ה' בושאצקי האט אנגעגעבען פאלגענדע מאטיווען:

דער 15-ער קאמיטעט איז געשאפען אין א מאמענט, ווען אין אמעריקא האט גענומען די אויבערהאנד א פרישער, א נייער געדאנק פון ראציאנעלער קאנסטרוקטיווער הילף פאר די יודישע מאסען אין פוילען און ענדיגען מיט'ן קצבה-סיסטעם און נישט-קאנטראלירטע פילאנטראפיע. אין הסכם מיט דעם געדאנק האבען אונזערע ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא בעשלאסען צו שאפען אויך ביי אונז אן'עקספאזיטור פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק, אין דער פארם פון א 15-קאמיטעט, צו וועמען דער רעליעף קען האבען דעם פולען צוטרוי, אז זייער געלד וועט אויסגענוצט ווערען אויף רעאלע זאכען. די לעצטע צייט איז וואהרשיינליך געקומען אן'ענדערונג אין ניו-יארקער רעליעף, וואס האט צוריק בעשאפען דעם אלטען סיסטעם מיט וועלכען דער ראדאמער 15-ער קאמיטעט קען נישט מסכים זיין. אלס פאקט קען דיענען די לעצטע האנדלונג פון רעליעף, וועלכער האט שיקענדיג געלד, גענוי אנגעוויזען, ווי אזוי דאס געלד זאל צעטיילט ווערען, וואס איז אייגענטליך א סימן פון אונצוטרוי צום היגען קאמיטעט און א גרינגשעצונג פאר זיין איינענטליכער טעטיגקייט צו וועלכער ער איז בעשאפען געווארען.

אזוי ארום ווערט דער 15-ער קאמיטעט ממילא פערוואנדעלט אין אן'איבעריגע קערפערשאפט. ווען דער 15-ער קאמיטעט האט געפרובט ארויסזאגען זיין אייגענע שטעלונג, איז געקומען פון דארט א בפירוש'ער פארוואורף, אזוי, אז דעם קאמיטעט איז געבליבען נישט קיין אנדערער אויסוועג ווי צו ציהען קאנסעקווענצען און אוועקשטעלען פאר'ן ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק די פראגע קלאר און אפען:

ווילען זיי, אונזערע ראדאמער לאנדסלייט, זייענדיג דארט אין אמעריקא, טיילען די געלדער לויט זייער אייגענעם איינזעהן און פערזענליכע סימפאטיעס, אדער אנטיפאטיעס — איז דערויף נישט נויטיג קיין 15-ער קאמיטעט און נישט אויף דעם קען אויך דער היגער קאמיטעט איינשטימען, ווייל ער האלט, אז נאר זייענדיג דא אויפ'ן ארט און, האבענדיג די ענטשפרעכענדע קאנטראל איבער די אינסטיטוציעס, קען ער דער קאמיטעט אין דעם זין זיין ווארט זאגען און ברענגען נוצען. אבער דער ערשטער בעדינג איז, אז דער רעליעף זאל האבען צו איהם דעם פולסטען צוטרוי.

ה' בושאצקי האט אנגעוויזען אויף נאך א סיבה, וואס האט איהם געשטויסען צו שטעלען דעם פארשלאג אויף דעמיסיע און דאס איז דער פאקט, וואס זינט שוין א לענגערע צייט איז כמעט אינגאנצען איבערגעריסען דער קאנטאקט מיט'ן ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק און מען דערהאלט נישט פון דארט קיין שום ידיעות.

די דעמיסיע האט ה' בושאצקי בעגרינדעט דערמיט, וואס אזוי-ארום ווערט דער ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק געשטעלט פאר צוויי ברירות: 1) אדער בעשאפען אזא קאמיטעט צו וועלכען ער זאל האבען צוטרוי, אדער צוריקגעהן צום אלטען סיסטעם פון שיקען געלד צו פריוואטע פערזאנען, נישט האבענדיג דערביי די פערזיכערונג פון א געהעריגער געזעלשאפטליכער קאנטראל. ווייל די בעסטע יחידים וועלען נישט און קענען נישט אריינקוקען טיפער און לעבען פון די אינסטיטוציעס, ווען זיי קומען אלס פריוואטע שליחים.

מיט דער דעמיסיע, האט ה' בושאצקי געציעלט, אז אמעריקא זאל אננעמען א קלארע שטעלונג, ווייל לענגער, האלט ה' בושאצקי, קען אזא אומקלארע לאגע נישט טאלערירט ווערען, בפרט נאך אין אזא שווערע צייט ווי מיר לעבען היינט איבער.

מיר פון אונזער זייט גיבען צו, אז די דעמיסיע איז אבהענגיג פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק. ער קען די דעמיסיע אננעמען און נישט אננעמען. אין צווייטען פאל מוז ער אבער לאזען הערען זיין קלאר ווארט, וואס דער 15-ער קאמיטעט האט צוטוהן און אין וואס עס בעשטעהט זיינע קאמפעטענצען. לאזען איהם אין אזא מצב ווי ס'איז יעצט, איז געוויס נישט אויסגעהאלטען און ס'איז אויך נישט צוועקמעסיג צו האלטען א אינסטיטוציע בלויז לשם דעקאראציע. אמת, דער 15-קאמיטעט איז נאמינירט פון רעליעף אין ניו-יארק, אבער דער רעליעף מוז אנצייכענען די טעטיגקייט פון זיין נאמינירטען 15-ער קאמיטעט און נישט בלויז אנצייכענען, נאר דער רעליעף ברויך זיך פאקטיש האלטען אין דעם, צו וואס ער האט בעשטימט דעם קאמיטעט.

פאר 12 זלאטעס — א האלב יאהר

דער בעאמטער אין דער קאנצעלאריע פון ביאלאבזשיגער קאמארניק, ווידלע, איז דורכן היגען קרייז-געריכט פער'משפט געווארען אויף א האלב יאהר תפיסה פאר בעגעהן מיסברויכען. ווידלע האט גענומען 12 זל. מיט 20 גר. ביי א בעל-חוב און דאס געלד נישט אריינטראגען אין דער קאסע פון דער קאנצעלאריע. ער האט אויך פערלוירען די בירגערליכע רעכט אויף דריי יאהר.

די שטראף איז איהם פערהאנגען געווארען אויף 5 יאהר.

שרפה אין א יודישע גארבעריי-פאבריק.

שבת צונאכטס איז אויסגעבראכען א שריפה אין דער גארבעריי-פאבריק פון די ברידער זילבערבערג אויף מלעטשנא.

עס איז פערברענט געווארען לעדער און אויך האלץ פון די שכנות'דיקע סקלאדעס. די געביידע גופא פון דער פאבריק איז אבגעראטעוועט געווארען. ס'איז בלויז אבגעברענט געווארען דער דאך.

דער היזק איז נאך נישט פעסטגעשטעלט געווארען.

די גארבעריי איז געווען אסעקורירט.

הערץ גראסבארט

— דער ווארט-מייסטער.

ביז מיט קנאפע 15-יאהר צוריק, האבען די יודישע טעאטער-און ווארט-קונסט-קריטיקער, די יודישע קלאסיגער און דיכטער זיך געהאלטען אין איין באקלאגען, אז עס איז נישט פאראן דער יודישער ארטיסט — אפילו דער סאמע בעסטער פון די בעסטע ארטיסטען - קינסטלער — וועלכער זאל אן גרים אזוי זיך, איינער אליין, קענען אויסטייטשען, באלעבען און איבערגעבען דעם שרייבערס כונה.

די טענה איז געווען א גערעכטע:

מעג דאס בוך זיין אנגעשריבען דורכ'ן גרעסטען קינסטלער און גרעסטען פסיכאלאג, איז עס בשום אופן נישט אימשטאנד צו ווירקען אויפ'ן לעזער — אפילו אויפן בעסערען לעזער — אזוי, אז ער זאל פילען יעדען באוועג, יעדען קלאנג אדער כאראקטער פונם געשילדערטען טיפ, נאטור, אטמאספער א. ז. וו.

איז דעריבער פארשטענדליך וואס די אלע כונות פונם יידישען קלאסיגער, דיכטער און ליריקער האבען זיך גענויטיגט אין א גרויסען ווארט-מייסטער, וואס זאל דאס אלץ קענען אויסטייטשען און איבערגעבען אויף א קינסטלערישען אופן.

ווייל ערשט דעמאלט קענען מיר דעם ריכטיגען הנאה האבען פונם געדרוקטען ווארט, פונקט ווי מיר האבען הנאה פון א מוזיקאליש ווערק, וואס ווערט אויסגעפיהרט דורכ'ן גרויסען קינסטלער-ווירטואז.

אין פלוג איז דאך יעדע מוזיק-קאמפאזיציע אנגעשריבען לויט אלע כללים פון דער מוזיק-טעאריע אזוי, אז יעדער נאטען-קענער — לאמיר איינגיין אויף דער הנחה און זאגען: דער בעסטער נאטען-קענער, דארף דאך קענען לייענען און פארשטיין די פאר אים ליגענדיגע קאמפאזיציע, דאך... דערפילט מען די גאנצע שיינקייט און די ריכטיגע כונה פונם ווערק ערשט דעמאלט, ווען עס פירט זי אויף דער גרויסער מוזיק-קינסטלער.

וואס גרעסער דער קינסטלער — אלץ מערער פארשטענדליכער ווערט אונז דאס ווערק.

אזוי, אומגעפער, איז געווען די טענה מיט קנאפע 15 יאהר צוריק.

ביז... ביז ס'איז געקומען דער גרויסער קינסטלער הערץ גראסבארט, וועלכער האט אויף אן אריגינעל-קינסטלערישען אופן גענומען אויסטייטשען: פרץ, שלום-עליכם, אליעזר שטיינבארג, לייוויק, האלפערן, משה נאדיר און שפעטער: איציק מאנגער, קולבאק, לוצקי, חיים גראדע און אשענדארף.

און — מיר האבען ערשט אנגעהויבען דעם אמתן הנאה האבען פון אונזער דיכטער און ליריקער און מיר האבען אויך — זינט הערץ גראסבארט — אנגעהויבען שטאלצירען מיט אונזער מאמע-לשון — יודיש.

• • •

דער שרייבער פון די שורות האט די זכיה געהאט דאס ערשטע מאל צו זעהען און הערען גראסבארטען מיט בערך 12 — 13 יאהר צוריק אין ווארשעווער „ליטעראטען - פעראיין", וואו גראסבארט איז צוזאמען מיט פרידע בלומענטאל אויפגעטרעטען אין א ווארט-קאנצערט, וואס איז פארוואנדעלט געווארען אין א יום-טוב פונם יודישען ווארט.

די פרייד איז דעמאלט געווען א דאפעלטע: אין ארגענטינע — בערטא זינגערמאן און אין פוילען הערץ גראסבארט.

מיט איין ווארט: מען האט דערפילט, אז דאס יודישע געדרוקטע ווארט באקומט — מיטן באווייזען זיך פון הערץ גראסבארטען — דעם ריכטיגען תיקון.

זינט דעמאלט האבען מיר שוין צענדליגער ווארט-קאנצערטען פון הערץ גראסבארטען געהערט און אלע זענען פארוואנדעלט געווארען אין פייערליכע יום-טובים, אויף וועלכע עס איז איליוסטרירט געווארען דאס גאנצע יודישע לעבען און שאפען.

עס איז ממש צו שטוינען ווי אזוי א מענטש, אן גרים און אן אנדערע טעאטער-מיטלען, שטייט איינער אליין אויף דער בינע און אין פארלויף פון געציילטע מינוטען שפילט ער אפ א סצענע, וואס עס דארפען דורכפיהרען א קנאפ צענדליג קינסטלער-ארטיסטען.

אבער, ניין! נישט ער שפילט, נאר ער לעבט דורך יעדען געגעבענעם טיפ באזונדער מיט אלע זיינע תנועות און העוויות.

דאס אויג פונם צוהערער קען זיך פשוט נישט צוגעוואוינען צו אזא בליץ-שנעלען איבערגאנג פון איין געשילדערטען טיפ צו א גאר להיפוכ'דיקען טיפ מיט אלע זיינע באוועגונגען, גרימאסען, שטים און כאראקטער.

טרעפט טאקע טיילמאל, אז די צוהערער פארגעסען זיך און קוקען זיך אום אויפ'ן זאהל: האז אפשר האט דאס א כישוף-מאכער זיך צוזאמענגערעדט מיט עטליכע לצים אין דער זייט, אז זיי זאלען איינס - צוויי ענטפערען מיט א צווייט קולי און אפשר גאר: מיט גייסטער זיך צוזאמענגערעדט?... א קשיא אויף א מעשה... ארום איז דאך אזוי פינסטער... שטאק פינסטער... און דא, בלויז אויפ'ן דער בינע לייכט זיך א רעפלעקטאר, וואס ווארפט געדיכטע פאסן ליכט אויפ'ן שארף - קאנטיגען, כמעט אסקעטישען פנים פונם לייענער-דערציילער-אויסטייטשער... אפשר?...

אבער, ניין! ס'איז דער קינסטלער-מכשף — דערפיהלט איהר באלד — הערץ גראסבארט, וועלכער האט מיט זיין צויבער-שטעקעלע: ווארט, דיקציע און מאסקע אזוי, כהרף-עינ'דיג, זיך פערוואנדעלט דא אין דעם און דא — אין א צווייטען געשילדערטען טיפ.

און — מען הערט זיך אויפסניי צו מיט א פערכאפטען אטעם צו שלום-עליכמ'ס, פרצ'ס, שטיינבערג'ס, ליצקי'ס, נאדיר'ס, מאנגער'ס ווערטער, וואס ווערען אויסגעהעמערט און אויסגעקלאפט דורכ'ן גרויסען ווארט-קינסטלער — הערץ גראסבארט.

גבריאל ווייסמאן.

צוויי יודישע יונגעלייט ניצל געווארען על פי נס — פון טויט.

מאנטאג איז געשטארבען אין ווארשא דער באקאנטער ראדאמער איינוואהנער ר' איטשע מאיר ראיאל, א זוהן פון בעוויסטען חסיד און תלמיד חכם ר' קלמן ראיאל ז"ל.

ווען די פאמיליע האט בעשלאסען צו ברענגען דעם פערשטארבענעם קיין ראדאם, זענען זיין ברודער בונם ראיאל און זיין איידעם זלמן קאטשמארעק געפאהרען מיט דער קארעטקע פון דער ווארשאווער חסד של אמת אין קליניק אריין אויף יעראזאלימסקע אלעען, בכדי ארויסצונעמען דעם נפטר. אויף די אלעען איז א טראמוויי ארייפגעפאהרען אויף דער קארעטקע, וועלכע איז אויפן ארט צושמעטערט געווארען און די צוויי יונגעלייט מיט'ן שאפער זענען ווי דורך א נס ניצל געווארען פון טויט.

צוליב דער קאטאסטראפע האט מען פערשפעטיגט צו ברענגען דעם נפטר און ערשט דינסטאג אוונט האט מען איהם געבראכט קיין ראדאם מיט א פריוואטען אויטא.

מיטוואך 10 פריה איז פארגעקומען די לויה, אין וועלכער ס'האט זיך בעטייליגט א גרויסער עולם. א סך מענשען זענען ארויס אויפן בית-עולם, נישט קוקענדיג אויף דער גרויסער פראסט.

אינטערעסאנט, אז די פאמיליע פון פערשטארבענעם ערקלערט, אז ס'איז איהם געטוהן געווארען א גרויסע עוולה דערמיט, וואס מ'האט איהם נוגש געווען ער זאל פערלאזען די וואהנונג, טראץ דעם, וואס ער האט פאר איהר טייער בעצאהלט, ווי רעמאנט וכדומה. מ'האט צו איהם כסדר געשיקט דעלעגאציעס, וועלכע האבען פערלאנגט ער זאל ארויס אהן צוריקקעהרען איהם די קאסטען. די, וועלכע האבען פון אים דאס געפאדערט, האבען זיך פעררופען אויף די צוואה פון דער פערשטארבענער פרוי ברײנדעל הארוויטש, וועלכער האט די וואהנונג בעשטימט פארן בית-יעקב. ר' איטשע מאיר ראיאל האט אבער פערלאנגט צו געהן צו א דין-תורה און זיך פערלאזען אויפ'ן פסק. דער צווייטער צד—אזוי זאגן די פאמיליע-מענשען — האט צו קיין דין-תורה נישט געוואלט געהן. און היות דער פערשטארבענער איז געווען א שטרענג-רעליגעזער יוד, האט עס אויף איהם שטארק געווירקט און ער האט זיך אזוי איבערגענומען, אז ער זאל האבען דערפון קראנק געווארען.

צו דער אויפמערקזאמקייט פון פליטים = קאמיטעט.

צו אונז אין רעדאקציע האבען זיך געמאלדען דעלעגאטען פון פליטים-קאמיטעט, וועלכע זאמלען געלד איבער'ן שטאדט. זיי האבען ערקלערט, אז אויף געוויסע ערטער — אגב רייכע און חסידישע קרייזען — ווערען זיי זעהר גראב טראקטירט. לא-די, וואס מ'זאגט זיי אב און מ'וויל נישט געבען די קלענסטע מטבע — שטעהען זיי נאך אויס בעליידיגונגען און מען ערלויבט זיך פשוט אבצו'חוזק'ען אזוי פון דער אקציע און דעסגלייכען פון די זאמלער.

די דעלעגאטען האבען אונז אנגערופען א רייהע נעמען פון יענע „מנדבים" אבער מיר האלטען זיך פארלויפיג אב צו פערעפענטליכען און מאכען וועגען דעם אויפמערקזאם דעם קאמיטעט. מיר האבען ערקלערט די דעלעגאטען די מאטיווען, פארוואס מיר טארען עס יעצט נאך נישט טון און געבעטען, זיי זאלען זיך ווענדען צום קאמיטעט און דאס אלץ איבערגעבען.

עס איז דער חוב פון קאמיטעט צו רעאגירען אויף דעם און שארף ארויסטרעטען געגען די יעניגע ה"ה, וואס האבען דעם טרויעריגען מוטה אבצונארען און אבצו'חוזק'ען פון מענשען, וואס גיבען אוועק זייער צייט און ווידמען זיך פאר אנ'אידעאלען צוועק. געגען דער ברוטאלער האנדלונג פון יענע פערשוינען, וואס שליסען זיך אויס פון דער יודישער מחנה אין אזא צייט און שפאסען נאך דערצו פון איבערגעבענע טוהוער, מוזען אנגענומען ווערען אלע הארבסטע מאראלישע סאנקציעס.

מיר ווארטען אויפ'ן בעשלוס פון קאמיטעט.

• • •

פון צענטראלען קאמיטעט אין ווארשא איז אנגעקומען א ידיעה, אז די לאגע פון די פליטים איז זעהר א טרויעריגע און מ'פאדערט-אויף דעם ראדאמער קאמיטעט ער זאל פערשטארקען די זאמעל-אקציע, לטובת די פליטים.

• • •

געזאמעלט פאר די פליטים דורך די ה"ה זעליג גאלדבערג און הירשניימאן אויף דעם סיום ספר ביי פרוי דינה ניימאן 55.[50] זל'.

די יודישע דערגענצונג'ס=פאך=שולע בעקומען א סובווענץ פון דער האנדווערקער-קאמער

ווי מיר הערען, איז אויף דער זיצונג פון דער פערוואלטונג פון דער האנדווערקער-קאמער אין קעלץ דעם 21 ה. ח. אנערקענט געווארען א סובווענץ פאר דער היגער דערגענצונג'ס-פאך-שולע, אין דער הויך פון 200 זל.

די סובווענץ איז געקומען אויף דער אינטערווענץ פון היגען ראטמאן אין דער קאמער שמואל איידעלבוים און פון דעם מיטגליד אין דער פערוואלטונג פון דער האנדוו. קאמער, ה' ל. גאלדשטיין פון בענדין.

קאנפערענץ וועגען שאפען א גינעקאלאגישע אבטיילונג ביים יודישען שפיטאל.

ווי די לעזער איז שוין בעוויסט פון אונזערע פריהעריגע בעריכטען, איז ביים קימפעטארען-פעראיין אקטועל געווארען די פראגע פון אויפשטעלען אנ'אנשטאלט פאר יודישע ארימע נעווינעריג'ס. די פערוואלטונג פון קימפעטארען-פעראיין האט וועגען דעם ענין געפיהרט אונטערהאנדלונגען מיט'ן דירעקטאר פון יודישען שפיטאל ד"ר קליינבערגער.

די נייע איניציאטיוו פון קימפעטארען-פעראיין נעמט אן קאנקרעטע פארמען און ס'איז וואהרשיינלעך, אז דער פלאן איהרער זאל בעקומען א רעאלען געשטאלט.

אין צוזאמענהאנג מיט די פאזיטיווע בעשלוסען פון ק י מ פ ע ט א ר ע ן-פעראיין איז פארגעקומען א קאנפערענץ פון די דאקטוירים לעווי און קליינבערגער מיט די ה"ה אלי' טענענבוים, מ. דען און סט. קוראַווער. אויף דער קאנפערענץ איז בעשטימט געווארן איינצוארדנען א גינאקאלאגישען אנשטאלט ביים יודישען שפיטאל.

די ה"ה טענענבוים און קוראַווער, וועלכע רעפרעזענטירען דעם קימפעטארען-פעראיין האבען צוגעזאגט אנטייל צונעמען אין אלע איינריכטונג'ס-קאסטען און מיטארבייטען מיט'ן שפיטאל ביים בויען און פערשאפען אלע געלד-מיטלען אויף דעם צוועק.

אונזער הארציגע ברוך=הבא פאר'ן גרויסן וואַרט-מייסטער, הערץ גראסבארט

היינטיגען פרייטאג קומט צו אונז דער ליבער גאסט הערץ גראסבארט אויף א ווארט-קאנצערט. ראדאם ווערט אזוי ארום האבען די מעגליכקייט—שוין צום צווייטען מאל — צו הערען דעם גרויסען קינסטלער אין א פולשטענדיק נייעם פראגראם.

אן ערנסטע אפהאנדלונג וועגען גראסבארטען דעם גרויסען ווארט-קינסטלער, געפינען אונזערע לעזער אין היינטיגען נומער פון אונזער צייטונג, פון אונזער מיטארבייטער גבריאל ווייסמאן.

מיר, פון אונזער זייט, ווילן דא אויף דעם וועג באגריסען אין נאמען פון אונזער רעדאקציע, פון אונזערע לעזער און אין נאמען פון דער ראדאמער יודישער באפעלקערונג, דעם גרויסען ווארט-מייסטער, הערץ גראסבארט צו זיין קומען קיין ראדאם מיט א הארציגען ברוך-הבא!

דעראקציע

„ראדאמער-קעלצער לעבען"

פראצעס ארום אנ'אייזען = גניבה. 4 בעשולדיגטע — 5 אדוואקאטען.

דער אייגענטימער פון אייזען-געשעפט אויף דער רווינסקא גאס ש. גאלדקארען האט חושד געווען אין גנבה זיין יונגען סוביעקט יעקב וואלף אינטערשטיין. ער האט געמאלדען דער פאליציי, וועלכע האט דעם 18-יעהריגען סוביעקט ארעסטירט און איינגעזעצט אין תפיסה.

ווען גאלדקארען האט געמאכט א רעמאנענט אין געשעפט האט זיך איהם ארויסגעוויזען, אז דער יונגער סוביעקט האט סיסטעמאטיש אויסגעפיהרט גנבות אויף א סומע פון 5554 זל.

אין גאנג פון דער ווייטערדיגער אויספארשונג זענען אריינגעצויגען געווארען די אייזען-סוחרים יעקב וואלף שפייזמאן און מרדכי מילגראם פון וואהל און דער אייגענטימער פון אייזען-געשעפט אויף מאלטשעווסקא גאס יואל ברעסלער.

זיי זענען בעשולדיגט געווארען אין קויפען ביי אונטערשטיין פאר 50 פראצ. פון דער ריכטיגער ווערט. מ'האט ביי זיי געמאכט א רעוויזיע און דערנאך איינגעזעצט אין תפיסה.

אלע 4 זענען עהרענעכטען מיטוואך געזעסען אויף דער בעשולדיגונג'ס-באנק אין קרייז-געריכט.

צום פראצעס זענען ארויסגערופען געווארען 30 עדות. די אינטערעסען פון גאלדקארן האבען פערטיידיגט די אדוואקאטען: סאלבע פון ווארשא און פיטש פון ראדאם. דעם בעשולדיגטען אונטערשטיין האט פערטיידיגט דער אדוואקאטען-אפליקאנט שטיינהאממער, שפייזמאן און מילגראם — אדוו. זדזשיסאוויעצקי און ברעסלער'ן—אדוו. פעניגשטיין.

דער הויפט - בעשולדיקטער יעקב וואלף אונטערשטיין האט זיך מודה געווען. ער האט ערקלערט, אז ער האט בלויז געגנב'עט סחורות פאר 800 גילדען, אנוויזענדיג דערביי ווי אזוי ער האט דאס געטוהן. אזוי האט ער ביים קויפען די סחורות ביי גאלדקארנען דורך די בעשולדיקטע, זיי צוגעוואויגען פערשידענע סחורות. ווען שפייזמאן האט געקויפט 100 קילא סחורה האט ער איהם געוואויגען 175 קילא און מיט דעם ווערט פון די 75 קילא סחורות זיך געטיילט מיט אונטערשטיינען. אזוי האט אויך אונטערשטיין געטוהן מיט די אנדערע בעשולדיקטע.

שפייזמאן איז זיך נישט מודה און ערקלערט, אז אונטערשטיין האט איהם בלויז בעשולדיקט דערפאר, וואס ער שפייזמאן, האט איהם נישט געוואלט בעצאהלען קיין 2 פראצענט פון די פערקויפטע גאלדקארנען סחורות.

מילגראם און ברעסלער ערקלערען, אז זיי האבען גארנישט געוואוסט פון דער גנבה, ווי אויך דערפון, אז אונטערשטיין גנב'עט סחורות ביי גאלדקארנען.

נעכטען איז ארויסגעטראגען געווארען דער משפט:

אונטערשטיין האט בעקומען אנדערהאלבען יאהר תפיסה; שפייזמאן — 2 יאהר און ברעסלער א יאהר און 100 זל. שטראף. אלע דריי פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 5 יאהר.

מילגראם איז פרייגעשפראכען געווארען.

ברעסלער ווערט בעפרייט פון תפיסה, אבער ער מוז זיך מעלדען אין דער פאליציי, איינמאהל אין דער וואך. אר.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד

פאר בייהילפיג זיין דעם קאמארניק

דער היגער בעקער יאסעל מילגראם איז בעקאנט אלס ענערגישער מענש. אזוי האט ער ארויסגעוויזען גרויס ענערגיע ביים סאנירען דעם בעקער-צעך א. ז. וו.

די פאריגע וואך האט דער דערמאנטער ה' מילגראם זיך ארויסגעלאזט אויף א טור איינמאהנען חובות ביי זיינע אבנעמער, וועלכע זענען אבגעשטאנען אין זייערע צאהלונגען.

ביי זיין קונד ס. האט ער אויך אנגעטראפען מיט'ן קאמארניק און דערביי אריינגעגאנגען אין צווייטען צימער זעהען, וואס ס'איז דא צו פערנעמען.

וואס דארט אין צווייטען צימער איז פארגעקומען וועט אויפקלערען דאס געריכט.

ביז יעצט ווייסט מען נאר, אז ער איז ארויסגעקומען צוקיילט און צובייליט, און קוים מיט'ן לעבען זיך דערשלעפט אהיים, וואו ער איז א פאר טעג געלעגען אין בעט.

דעם געזוכטען חוב האט ער דערווייל נישט אנגענומען; אנגעבראכען די ביינער האט ער פארלויפיג בעקומען.

פון אנטיסעמיטישע פראנט.

די פאריגע וואך איז געשטאנען אינטערן צייכען פון א פערשטארקטער אנטיסעמיטישער אקציע. די פערשידענע „פריינד" אונזערע האבען געטיילט „ליטעראטור", אין וועלכע זיי האבען אויפגעקלערט די „פליכט" פון יעדען קאטאליק צו קויפען דורכאויס ביי א קאטאליק.

די גיפט-מישער האבען בעקומען אנ'אייגענע דרוקעריי ביים אריער קאלישטשאק, וועלכער האט לעצטענס דא געעפענט א אריש'ע דרוקעריי און דאס פערלייכטערט אונזערע נארא - לייט פיל די ארבייט.

טראץ דעם האט די קריסטליכע קליענטעלע נישט נעקוקט, נישט אויף די ריזען-פלאקאטען, אויפגעהאנגען אויף די טעלעגראף-סלופעס, וועלכע האבען אלארמירט: „פאלאק קויף נישט ביי קיין יוד", נישט אויף די מאסע געטיילטע „ליטעראריש'ע אויפקלערונגען" און געשמאק נעקויפט אין יודישע געשעפטען, וואו זי איז איבערצייגט אין גוטען קוואליטעט פון די נעקויפטע סחורה, ווי אויך און די סאלידע בעהאנדלונג, נידריגע פרייזען און בעקוועמע בעדינגונגען.

די אנטיסעמיטישע פלאקאטען האבען טאקע געהאט דעם קוק פון די אויפשדיפטען אין א בית המדרש „אסור לדבר בשעת התפלה", וואס קיינער פאלגט נישט און לייגט נישט די מינדעסטע אויפמערקזאמקייט דערויף.

• • •

ס'ערשטע מאהל האבען זיך הי בעוויזען אידעאישע קריסטליכע פיש - הענדלערס, וועלכע האבען פערקויפט פיש, אום צו קאנקורירען מיט די יודישע פישער.

דא איז אבער פארגעקומען א פערדריסליכער פאל. היות ווי דער היינטיגער ערב-חגאות האט געהאט א פרייטאג אין דער מיט, זענען יודען, בעפער נעזאגט, פרימע יודענעס, געקומען קויפען דגים לכבוד שבת ביי די קריסטליכע פישער.

פון איינע אזא צדקת ווערט דערצעהלט אז ווען די קריסטליכע פע"ק-יפער האבען איהר אבגעזאגט צו פערקויפען מיט'ן מאטיוו, אז זיי פערקויפען נאר קריסטען, האט זי ארויסגעשיקט איהר קריסטליכע דינסט, וועלכע האט איהר יא געברענגט פיש לכבוד שבת פאר 10 (צעהן) גראשען ביליגער אויפ'ן קילא.

זי האט זיך דורכגעשמוגעלט אונטער איהר דינסטס פירמע.

נישט אומויסט פערוועהרט היטלער קריסטליכע דינסטען, (פארוואס אבער בלויז ביז 40 יאהר?).

וויצעלט זיך אסטראוויעץ, אז דער כלל-טהוער און שעהנער יוד ר' ק. האט דעם היינטיגען פרייטאג - צו-נאכט'ס נעפיהלט דעם עכטען עונג שבת צוליב זיין קריסטליכע דינסט.

תחית = המתים און טעלעגראף

דעם פאריגען פרייטאג האט אונזער שטאדט דורכגעלעבט דעם פאלגענדען קוריאזען פאל:

באלד אינדערפריה האט די היגע פאמיליע גרינבאל דערהאלטען א טעלעגראמע „אישעשך אומאר פשיעכאטש". דער זוהן און די קינדער אין שטוב האבען הארצרייסענד בעוויינט זייער פאטער, וועלכער איז מסתמא אומגעקומען ביי א קאטאסטראפע אויפ'ן צוג, אויף וועלכען ער איז א נאכט פריהער נעפאהרען קיין לאדזש.

א דאנק! אבער ארטיגע חוקרים האט מען נאכאמאהל קאנטראלירט די אויפגעבונגס-סטאציע און דא האט זיך ארויסגעוויזען, אז די טעלעגראמע לויטעט „אישעך תמר פשיעכאטש". געמיינט האט מען דאביי, אז דער פאטער מיט זיין טאכטער תמר זאלען קומען קיין לאדזש אויף א זעהונג, צי אויף תנאים.

דער טעות איז פארגעקומען, וואס די טעלעפאניסטין האט פערדרייט דעם נאמען תמר אויף אומארל.

ווי עס זאל נישט זיין — ער לעבט. און תמר וועט מיט מזל תנאים שרייבען.

[illegible] א פאטום מיט דעם נאמען תמר. די ערש[illegible] תמר (ביי יהודא) איז שיעור נישט פערפ[illegible] געווארען און די היינטיגע... זאגט אליין.

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם
שבת 3 און זונטאג 12 און 1^{30} אַז.
פוילישער פילם

HALKA

Od Niedzieli

Serce Matki

אין די הויפט־ראָלן:
די בעסטע פוילישע אַרטיסטען

ביז זונטאג — א שעהנער פראגראם
שענער פילם
פראָדוקציע: מעטראָ גאָלדווין מאיער

BRAWURA

אין די הויפט · ראָלען
די פענאָמענאַלע אַרטיסטען
מירנא לוי
גלאַרק גאַבלע
ספענצער טראַצי

KINO APOLLO

דער באַל פון די פיקעטניקעס

ביז היינט האָבען זיך געפונען אַזעל־כע, וואָס האָבען געמיינט, אַז די פי־קעטניקעס, וואָס שטעהען אויף דער וואַך ביי די יודישע געוועלבער, זענען מענשען מיט אַנ'אידעע, אמת'ע נאַציאָ־נאַליסטען. די לעצטע פיקעטען־ארבייט האָט אָבער אויך יענע איבערצייגט, אַז די אַזוי גערופענע אַקציע צו נאַציאָ־נאַליזירען דעם האַנדעל איז אַ געוועהנ־ליכע קאָנקורענץ־אַקציע. די פיקעטני־קעס, וואָס האָבען געהאַלטן וואַך ביי די יודישע געוועלבער, זענען געווען אינ־טערעסירט דורך ענדעקישע סוחרים און פון זיי בעקומען געצאָהלט. די ווירטשאַפטליכע אָבטיילונג פון דער „סטראָניסטוואָ נאַראָדאָווע" איז נאָר געווען דער פערמיטלער אין דער דאָ־זיגער טראַנזאַקציע און געגעבען איהר פירמע דער אַקציע.

ווי אַזוי די אַקציע איז געוואָרען אָר־גאַניזירט, דערוויסען מיר זיך פון דער „גאַזעטאַ ראַדאָמסקאַ", וועלכע האָט אויפגעבונדען די צונג... דער אָרגאַן פון דער „סטראָניסטוואָ נאַראָדאָווע" שרייבט: „אין דער פערגאַנגענע וואָך איז דורך דער איניציאַטיוו פון דער ווירטשאַפטליכע אָבטיילונג פון „סטר. נאַראָדאָווע" פאָרגעקומען אַ פערזאַמלונג פ.ן סוחרים מיט'ן צוועק אַרומצורעדען און צוגרייטען די אַקציע פון שטיצען דעם פוילישען האַנדעל. אַלע סוחרים האָבען איינשטימיג בעשלאָסען צו געבען געוויסע סומעס געלד אויף דעם צוועק".

און די דאָזיגע סומעס זענען געוואָרן בעלעגט אויז די פיקעטניקעס האָבן בע־קומען 3 זל. פאַר אַ טאָג „היטן". אייניגע פון זיי, די קלוגערע, האָבען געהאַט אַ צוגאָב־הכנסה... וואָרום זיי האָבען בע־קומען פון „פיקעטירטען" סוחר געלד פאַר... גרינגשעצען די פליכטען פון היטען און פאַר פערלאָזען דעם פאָס־טערונעק.

דער פיהרער פון פיקעטעריי איז איז געווען דער קאָלפּאָרטער און פאַטאָ־רעפּאָרטער פון „פּרענגעזש", וועלכער איז צוזאַמען מיט אַ חברה „געטרייע" פיקעטניקעס אַוועק נאָכ'ן פערענדיגען די אַרבייט. אין איינער פון די קנייפּ־יעס אויף פּלאַץ יאַגעלאָנסקי, וואו מ'האָט פערטרינקען דאָס פערדינטע געלד. פון דער פיקעטען־אַקציע איז אַמבעסטען אַרויס דער ספּיריטוס־מאָנאָפּאָל...

מ'דאַרף זיך וואונדערן וואָס אויף די טאָג־טעגליכע בעלער איז נישט גע־ווען רעפּרעזענטירט די פּאַרטיי־אָנפיה־רערשאַפט פון דער ראַדאָמער ענדעציע.

(„ראָבאָטניק" פון 29 גרודזיען ה. י.)

ערקלערונג

אין „ראַדאָמער־קעלצער לעבען" נומ. 50 ערקלערט ה' מיכל ריכטמאַן, אַז ער האָט געזאָלט זאָגען פאַר מיר, אַז דאָס יודישע שפּיטאָל געפינט זיך אין אַ זעהר שלעכטען מצב און עס האַלט ביי אונטערגעהען — אויף דעם ערקלער איך, אַז נישט דער ה' ריכטמאַן האָט עס געזאָגט פאַר מיר און נישט איך האָב דאָס געזאָגט אויף דער זיצונג.

איך ערקלער, אַז מיינע ווערטער בנוגע דעם יודישען שפּיטאָל זענען געווען גאַנץ אַנדערע.

מיט אַכטונג
י. מאַנעלא

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער
פאַמיליע ראַיאַל
צוליב דער גרויסער אבידה וואָס האָט זיי געטראָפען דורכ'ן פריהציי־טיגען טויט פון זייער מאַן און פאָטער
ר' יצחק מאיר ראיאל ז"ל
זאָלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
די פערוואַלטונג און דער פערסאָנאַל ביי
דער „שול־קולט־שולע" אין ראדאָם

Okucia meblowe – Okucia budowlane
8־טונג בעלי־מלאכות פון ראדאם און אומגעגענד!
די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבל־באַשלעג
שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פויערהאַנגען, ווי אויך פערשידענע אייזן־אַרטיקלען קורצע און גראָבע צו בעקומען אין דער אייזען־פירמע
E. Frydman Radom, Słowackiego **8**

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דער פאַמיליע **ווייגענשפערג**
צוליב דעם טויט פון זייער אונפערגעסליכען מאַן און פאָטער
ר' יהודה ז"ל
זאָלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
פאַמיליע ציגניסער.

Jesienią, zimą, wiosną czy latem,
pij zawsze
Z DZWONKIEM HERBATĘ!

Rutynowany
buchalter i bilansista
ma wolne godziny
CENY PRZYSTĘPNE
Wiadomość: **A. Wajsman,** Radom, ul. Żeromskiego 9.
Malczewskiego 6.

בעקאַנטמאַכונג

מיר מאַכען דערמיט בעקאַנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראַדאָם אַז דער
הכשר פאַר די קאָנצעסיאָנירטע ריטועלע יאַטקעס
אויפ'ן חודש טבת, איז פון
ווייסען קאליר
כשר פלייש פאַדערט ביים קצב ער זאָל אייך ווייזען דעם הכשר. אין די יאַטקע וואו קיין הכשר געפינט זיך נישט, טאָר מען קיין פלייש נישט קויפען.
מחזיקי הדת ועד הכשרות
אין ראדאם

Nasz Instytut Kosmet. „Charme" Radom, ul. **Żeromskiego 5,** udziela bezpłatnych porad

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פרוי
זשאַניע זיגמאַן
צוליב'ן טויט פון איהר
פאַטער נ. ע.
דריקט אויס **פאַמיליע סאַבעלמאַן**

איך דריק אויס דער פאַמיליע ווייגענשפערג
מיין טיפסטען מיטגעפיהל
צוליבן טויט פון זייער געשעצטען מאַן און פאָטער
ר' יהודה ווייגענשפערג נ. ע.
איטשעלע זילבערשטרום

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
אונזער שוועסטער און שוועגערין און קינדער
צוליבן פריצייטיגן טויט פון איר מאַן און זייער פאָטער
יהודה ווייגענשפערג נ. ע.
זאָלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
פאמיליע באראן

Z intencji zaręczyn kolegi
ICKA KAMPLA (skaryszów)
– z panną –
SONIĄ LERMANÓWNĄ
(Białobrzegi)
życzymy moc szczerych życzeń
na nowej drodze życia

Idel Wajsman z narzeczoną

ווילט איר האָבן סאָלידע אַרבייט
ווילט איר האָבן הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאָדערנע שריפטן
צו ביליגע פרייזען
100 וויזיט קאַרטן 1 זל.
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאָם, זשעראמסקי 21
געדענקט דעם אדרעס:
פריהער זשעראָמסקי 9
היינט **זשעראמסקי 21**
ביליגסטע קוועלע
פון דרוק־אַרבייט

Kino ADRIA
Do niedzieli dnia 1 Stycznia włącznie.
«Przygoda w Szanghaju»
W rol. gł. **Dolores del Rio George Sanders**
OD PONIEDZIAŁKU DNIA 2 STYCZNIA 1939 r. Wzruszający dramat współczesny
„Moi rodzice rozwodzą się"
W rol. gł. Gorazyńska, Andrzejewska Niemirzanka Benita, Stępowski, Brodniewicz
Nad program: Ciekawe dodatki

Kino ADRIA
שבת דעם 31
זונטאג דעם 1
פריהמארגען · פילמען
CYGANKA

(אכטונג קעלץ!) אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע · ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטאַרבייטער ק. ביינוואל. שריפטליך יען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

(אַבאָנאַמענטס פרייז: פאַר 3 חודש אין פוילען זלאָט אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.) (1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt | TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.)

Redaktor CH. M. HERC　　tel. 15-18 .טעל　　Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 20